

Budgetna debata.

Letošnja glavna debata o proračunu v zbornici poslancev Dunajskega državnega zbora ni se sukala toliko okoli skupnih dohodkov in stroškov, kolikor okoli nemško-češke sprave in vsled tega okoli jezikovne in narodne enakopravnosti: bila je, kakor se je tudi priznalo izrecno, eminentno politiškega značaja. Smela bi se ta debata naravnost imenovati diskusija o načelih narodne enakopravnosti, kakor jo umejo razne stranke. Pokazalo se je, da imajo nemški nacionalci drugačna načela in vsled tega tudi drugačna teženja po izvršbi narodne enakopravnosti, nego razni klubi, ki sestavljajo dosedanje desnico. In zopet so med levičarji samimi, kakor med desničarji velike in celó bistvene razlike o teh načelih. To se je posebe pokazalo v ocenitvi češko-nemškega dogovora.

Karakteristično je to, da nemški nacionalci in liberalci nočejo nič slišati o spravi po drugih deželah z mešanim prebivalstvom, v tem ko so se na desni slišali razni glasovi, ki so izrazili želje po sporazumljenju tudi po drugih deželah, naj bi se izvršila taka sprava ali v istem duhu, ali pa kakor si bodi analogno s češko-nemško spravo.

Nacionalna nemška stranka, z dr. Steinwenderjem na čelu, ni zadovoljna z nemškimi liberalci češkega kraljestva, češ, da so se lotili dogovarjanja s Čehi brez drugih Nemcev, ki bi imeli skupno besedo pri tej spravi; dà, ta stranka naravnost protestuje zunaj državnega zbora in v tem zboru proti eventualni nameri, da bi se narodi sporazumeli v drugih pomešanih deželah, oziroma na Moravskem, Šlezkem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem, kakor je jednega teh protestov navedel doslovno dr. Gregorec v svojem izvrstnem in imenitnem govoru o narodni avtonomiji. Z druge strani je priznani voditelj skupne nemške liberalne stranke in posebe voditelj Nemcev češkega kraljestva s svojega državno-zborskega sedeža potolažil nezadovoljno nacionalno nemško stranko s tem, kakor da bi po drugih deželah, izrecno na Štirim 400.000

Slovencev ne smelo imeti take moči, kakor 2 milijona Nemcev češkega kraljestva, da se torej planinskim Nemcem ni bati, da bi Slovenci prišli kmalu do kake ali analogne sprave z Nemci, kakoršna je sprava na podstavi češko-nemškega dogovora je pot še daleka, bodočnost sama na sebi pa je nejasna. Nemci češkega kraljestva pa niso pozabili Nemcev po drugih deželah, in bodo torej znali ž njimi vzajemno in skupno potegovati se za interese nemškega naroda.

Na desnici je označil dr. Gregr češko-nemško spravo kot Čehom neugodno in pogubno, v tem ko je dr. Rieger s tovariši nasprotnega preverjenja. Dr. Gregr trdi, da se s češko-nemško spravo uvaja in priznava nemški jezik kot državni jezik v češkem kraljestvu, ker se daje pri Pražkem višem deželnem sodišču 15 nemškim deželnim svetnikom prednost s tem, da jim ni treba znati češčine, v tem ko mora 26 čeških deželnih svetnikov znati poleg češčine tudi nemščino. Dr. Rieger, ki odgovarja dr. Gregru priznava sam, da se rabi in se je rabila že poprej nemščina v češkem kraljestvu kot državni jezik, in dr. Rieger obžaluje to dejstvo, pa dodaje, da je onemogel nasproti temu.¹⁾ Dr. Rieger izrecno trdi v svojem državno-zborskem govoru, da je to protustavno in želi, da bi se uvedla češčina tudi kot notranji službeni jezik, kakor se tudi za ta del rabi poljščina v Galiciji in italijanščina v Trstu.

Na desni je najlepše in korenitiše zagovarjal izvršbo narodne enakopravnosti kanonik dr. Gregorec, ko je kazal konkretno na narodno avtonomijo in zahteval izvrševalec zakon potom državnega zbora, vsled katerega bi dobil vsak narod jurističen organ v varovanje in gojenje svoje narodnosti in svojega jezika. Nasprotno pa je pobijal drug Slovenec dr. Gregra; prof. Šuklje je namreč

¹⁾ Dostavljamo tukaj, da je Pražko višje deželno sodišče razpisuje ravno sedaj nekaj sodniških in pristavnih mest, za katera se izrecno ne zahteva znanje češkega jezika. S tem, pravijo „Nar. Listy“, ruši se narodna enakopravnost na Češkem.

hvalil češko-nemško spravo tudi s kazanjem na to, češ, da Nemci češkega kraljestva bi pred 12 ali 15 leti ne bili za tako spravo potom deželnega zbora, ko so zahtevali tako sporazumljenje potom državnega zbora. Iz tega je jasno, da sta si dva slovenska državna poslanca nasprotna v jedni najvažnejših točkah, in ker je dr. Gregorec jedin pravi tolmač narodnostnega člena, je zajedno obžalovati tako nasprotje.

Med nemškimi konservativci je poudarjal dr. Kathrein kot glavni poročevalec potrebo sprave za vse narode, tolažeč se, da se po analogni poti češko-nemškega dogovora doseže sporazumljenje tudi v šolskem vprašanju. Gledé na poslednje vprašanje se je skazal takisto dr. Gregorec mojstra, rekši, da se na podstavi izvršene narodne avtonomije za vsak narod posebe, torej s pomočjo narodnostnih jurističnih organov pride najprimerniše tudi do zaželené rešitve šolskega, specijalno ljudskošolskega vprašanja, ker cerkev se laže sporazume s takimi organi, zlasti ko je in ostane večina avstrijskih narodov kristijanska, katoliška, dosledno bodo tudi narodnoavtonomi organi z večine katoliški.

Govorilo se je tudi pri generalni proračunski debati mnogo o genezi ali vzrokih nepričakovano pričete češkonemške sprave. Poslanec Carneri je menil, da se je osrednja vlada grofa Taaffeja spreobrnila, ali da se je morala spreobrniti, češ, da brez Nemcev vendar ni šlo dalje vladati. Finančni minister pl. Dunajevski je obširniše pojasnjeval nastanek te sprave, omenivši, da Nemci so bili na Češkem nastopili pasivno politiko, torej, ker je ta del nemškega naroda krepak, vendar ni bilo primerno, da bi se kujal še nadalje. Pl. dr. Plener pa je zavrnil finančnega ministra, češ, da on je preverjen, da se je pogajanje med Čehi in Nemci pričelo vsled najvišje volje. Nato je pa grof Taaffe sam to točko popravil tako, da je poudarjal, da najviša volja za sporazumljenje med narodi je bila že od začetka, in ako se ni doseglo, krive so stranke same, ker niso hotele lotiti se sporazumljenja. Ponavljal je ministerski predsednik, da bo on sporazumljenje nadaljeval. Kar se dostaje zjedinjenih strank in vladanja ž njimi, pristavil je grof Taaffe, da je težavno, dobiti v Avstriji take zjedinjene stranke. „Sestava Avstrije, rekel je on, je ravno taka, da ni takó lahko, kakor v kaki drugi državi, najti trdno, zjedinjeno stranko (Prav res je! na desni.) Ako pogledate v Anglijo, imate tam na čelu konservativce ali liberalce in dotična stranka podpira vlado krepko in složno. Drugače pa je v Avstriji! V Avstriji so politične stranke ločene, k temu se pridružuje pa še veliko vprašanje narodnostij, vsled česar moramo doživeti popolnoma pravilno in naravno, da so konservativni elementi na drugi strani, kakor kamor bi imeli spadati, (Taka je! na desni) ker je ravno narodnost ki odločuje tukaj. (Pritrjenje z desne.) Torej ne more reči vlada v Avstriji: Hočem večino. t. j. morem reči, da jo hočem imeti, ali dobim je ne. V obče je računati na to,

da bi dobili tako večino ki bi bila krepka in močna v vseh vprašanjih, tega ravno ni pri nas; to je veliko težavniše, nego kje drugod . . .“

* * *

Z gorenjim odstavkom smo posneli glavne nazore in razlike mnenja o izvršbi narodne enakopravnosti, in s tem, da smo navedli nekaj stavkov iz govora grofa Taaffeja, smo vrhu tega zvedeli, kakó misli osrednja vlada o parlamentarnih strankah in dosledno o parlamentarnem delovanju. S tem, da označuje grof Taaffe težave gledé na vstvarjenje močne složne stranke, oziroma večine za vsa vprašanja parlamentarnega delovanja, naznanja implicate manjše vspehe tega delovanja, in ako gledamo na ustavno prošlost do sedanjosti, nam je priznati, da je grof Taaffe pravih mislij. Druga pa je gledé na bodočnost. Faktor velikega narodnostnega vprašanja, kakor se izraža grof Taaffe, v resnici zavira vstvarjenje močne složne parlamentarne večine in vsled tega tudi vspešno delovanje parlamentarizma; ali ta faktor ni tak, da bi stalno slabil parlamentarizem; drugače bi sploh ne bilo se nadejati nikdar velikih vspehov od ustavnega življenja, in dogajalo bi se, da bi moral zopet in zopet ob važnih vprašanjih posezati v parlamentarno delovanje viši faktor, činitelj, ki, kakor se je izrazil dr. pl. Plener, je viši, nego ministerstvo samo. Mi menimo torej, da ministerski predsednik pri svojem označevanju ni pošteval bodočnosti, ter da se sam nadeja, da se parlamentarno življenje zboljša, hitro ko se reši narodnostno vprašanje za vse narode. Kajti ko bodo v zmislu dr. Gregorca imeli vsi narodi lastne juristične organe, torej povoljni zaščit za varovanje in gojenje svoje narodnosti in svojega jezika, tudi ne pridejo zastopniki pojedinih narodov v državni zbor v vedno velikih skrbah, kakó bi priborili kako mrvico po njih zastopanim narodom; take skrbi potem odpadejo, in naravno se pridruži vsak pojedini zastopnik, oziroma skupina zastopnikov, pojedinih narodov drugim somišljenikom v zmislu konservativnem ali liberalnem. Po takem postane po izvršeni narodni avtonomiji — se ve da, da le po taki — ustavno in parlamentarno življenje v Avstriji popolnoma analogno, kakor v Angliji, katero je vzel grof Taaffe za primer, in analogno, kakor v obče v vseh državah, katere imajo zastopnike iz jedne same ali vsaj z večine jedne same narodnosti.

Ker je bila Taaffejeva vlada že od začetka za sporazumljenje narodov, in ker se je to začelo vršiti vsaj v jedni deželi, če tudi pozno, pa vendar, nadejati se je, da se grofu Taaffeju posreči, kljuba izjavljenim protestom in vidnim zaprekam, spraviti Čeha ne samo jedne kronovine, ampak Čehoslovane vseh dežel in dosledno dalje vsak narod posebe, torej vse narode. Ako se mu posreči to, doživi in v interesu države, kakor narodov, želimo mu, da doživi tak parlamentarizem, kakoršen je drugod, po narodnosto jednotnih državah.

To se ve, da bi grof Taaffe zavire, ki jih dela parlamentarizmu narodnostno vprašanje, odstranil hitreje, ako bi se mu posrečilo, pridobiti sedanje ali kako drugo večino za izvršbo narodne enakopravnosti potem posebnega izvršilnega državnega zakona za vse narode; za tak zakon je potrebna namreč samo preprosta večina državnega zbora.

Kakor je razumeti dr. Kathreina, bi bili tudi nemški konservativci za tak zakon, ker bi spoznali, da bi z izvršeno narodno enakopravnostjo na podstavi takega za vse narode skupnega zakona lažje in prav po naravi poti dosegli tudi primeren ustroj ljudske ali osnovne šole. Nemški konservativci in sedanja vlada lahko sprevidijo, da bi narodna enakopravnost čakala izvršbe še drugo in zopet drugo desetletje, ako bi se odločilni faktorji ravnali po izjavljenih nadah nemške liberalne stranke in protestih nemške nacionalne stranke, kateri obe popolnoma prezirata državni osnovni zakon o narodni enakopravnosti zunaj mej češkega kraljestva. Od dežele do dežele se narodna enakopravnost ne izvrši, ker so Slovani potisnjeni v nenaravne manjšine, gospodujoče večine nemške, italijanske in poljske pa nimajo in nočejo imeti razuma za spravo s Slovani.

Zatorej pa opozarjamo prof. Šukljeja, da člen XIX. drž. osnovnih zakonov ni osnovan za dežele, ampak za narode, narodi pa pričakujejo izvršbo narodne enakopravnosti po zakonu, ki se ne dá izvršiti v kakem deželnem zastopu, ampak jedino v državnem zboru; kajti narodnostni 19. člen ustave je skupen za vse narode in narode kot take, ne pa za kako nenaravno sestavljeno deželnozborsko večino, katera bi samovoljno zametala spravo z odlomki druge narodnosti iste dežele.

Dr. pl. Plenerju je na njegove tolažbe, da je za moravske, šlezke in južne Slované še daleka pot do izvršbe narodne enakopravnosti, češ, da niso toliko močni — temu voditelju nemških liberalcev je odgovoriti, da državni osnovni zakon (čl. 19) ne govori čisto nič o slabosti ali kreposti kakega naroda, in da je bil že pri razglasbi ustave vsak narod zrel dovolj za sprejetje in uživanje ustavno zagotovljene narodne enakopravnosti.

Ako dr. Steinvender in dr. pl. Plener poudarjata skupnost avstrijskih Nemcev in skupnost njih interesov, odgovarjamo mi, da so avstrijski Nemci po deželah, po zgodovini, dijalektih in še po marsičem drugem ločeni od Nemci, ki razkosani in ločeni, so ravno takó oslavljeni, kot moravski Čehi, Koroški Slovenci itd.; ali mi nimamo take logike za Nemce, kakor jo kažejo liberalni in nacionalni nasprotniki Slovanom. Kajti mi priznavamo kljubu razlikam, ki vladajo med Nemci posameznih dežel, tudi skupne vezi jezika in narodnosti, ki jih vežejo v skupen nemški narod. Isto logiko porabljamo pa tudi za Slované; oni so na Štírskem, Koroškem, Šlezkem itd. pojedini majhni odlomki, zato kot taki slabi in oslavljeni; ali oni

so kljubu temu konečno odlomki analognih skupin in konečno jedne same slovanske skupine, kakor Nemci. Že kot skupine, poznane po imenu Čehov, Rusinov, Slovencev itd. so povoljno krepki, še močnejši pa so pod imenom Slovani, in kot taki so analogni Nemcem, torej tudi gledé na krepost vsaj enakomočni kakor skupina Nemcev. Tudi ko bi torej podeljevali narodno enakopravnost na podstavi moči, katero zahteva dr. pl. Plener, pristaje Slovanom narodna enakopravnost, brez izjeme in ne gledé na to, ali se zovejo koroški Slovenci ali šlezki Čehi, itd. Sicer pa, kakor rečeno, Slovenci protestujejo proti načelu, izraženemu po nemških nacionalcih in liberalcih, kakor da bi se podeljevala narodna enakopravnost po merilu moči, ker takega merila ni v členu 19. državnih osnovnih zakonov. Tak princip bi se obrnil naposled proti njegovim zagovornikom samim; kajti konečno ni moč zavisna od mej kake dežele, ampak od narodov kot takih, in Slovani so po številu vendar močnejši, nego skupina liberalnih Nemcev ali tudi vseh Nemcev v Avstriji.

Jako čudno je, da se protivijo izvršbi narodne enakopravnosti ravno od one stranni, kjer se hvalijo z liberalnostjo in celó v tem, da so oni prvi osnovali ustavo. No, videli so to Slovani že naprej; zato so pa tudi zamerili staročeški stranki, da se je spravila na pogajanje samo za Čeha in češkega kraljestva, ne pa vsaj za vse Čeha, in kar bi bilo, v interesu države in Slovanov, hkratu z vsemi drugimi narodi. Staročeši bi bili tudi osrednji vladi olajšali delo, ko bi bili postavili se strogo na ustavno stališče, torej začeli pogajati se še le tedaj, ko bi se bili Nemci pripravili za sporazumljenje tudi po drugih deželah.

No, dr. Rieger je v državnem zboru potolažil sam sebe, ko je izjavil, da punktacije konferencije Dunajske niso še zakoni, da se utegnejo torej še kaj spremeniti v Praškem deželnem zboru. Ali dr. pl. Plener je dr. Riegro zavrnil takoj na istem mestu, trdeč, da punktacije so dogovorjene takó, da postanejo in morajo postati zakoni, in dr. Rieger je doslej molčal gledé na Plenerjev popravek.

Iz govorov generalne proračunske debate je razvidno bolj, nego kedaj poprej, da Slovani bodo imponovali le tedaj nemškemu liberalcem in nacionalcem, ako ne bodo postopali kot deželni partikularisti in niti ne kot narodni separatisti, ampak jedino potem, ako se postavijo na stališče analogno z Nemci, torej na stališče, s katerega bodo zagovarjali skupne narodne težnje ne kot Čehi, Slovenci itd., ampak kot Slovani. Ako ima dr. pl. Plener z dr. Steinvenderjem vse Nemce pred očmi, mora tudi vsak slovanski oddelek poštovati vse druge slovanske oddelke; Staročeši so pa ta neizogibni postulat prezirali, in oni igrajo žalostno ulogo, ko post festum morajo interpelovati zaradi tega ali onega neučelnega jim koraka, ki ga niso videli že naprej. „Ultra posse nemo tenetur“; po tem izreku bi bili Staročeši lahko čakali, dokler bi se ne bili Nemci udali za pogajanje tudi za Moravsko in Šlezko, naposled za vse pomešane dežele.

Tolažilno kljubu neugodni situaciji je vendar to, da logiki dejstev, ki so se pričela na Češkem, se ne bodo mogli ustavljati dolgo, tudi oni ne, ki hočejo ustavo izrabiti sedaj sami zase. Napake ki so se napravile na Češkem, bodo služile drugod v pouk. Da pa ni treba čakati, to je osrednja vlada sama jasno naznanila. Ministerski predsednik je namreč rekel, da se je pričela šele sedaj sprava s Čehi in Nemci češkega kraljestva, ker niso

bile poprej stranke zato. Vidi se torej, da je treba osrednji vladi pokazati samo voljo ter postaviti se na strogo ustavno stališče, tem bolj, ko meni vlada sama, da druge poti sedaj niso ugodne. Ustavno stališče pa zahteva, da se v državnem zboru dobi večina, ki ali sama predloži načrt za izvršbo narodne enakopravnosti, ali pa pripravi vlado na to, da ona osnuje primerno predlogo, ki podeli narodno avtonomijo vsem narodom.

Narodna avtonomija.

(Govor drž. poslanca dr. Gregorca v državnem zboru dne 17. aprila.)

Visoka zbornica! Sedanja vlada je že deset let na krmilu vzlic močnej opoziciji. Opozicija je hotela baš prijeti v roke najhujše orožje, izogibati se češkemu deželnemu zboru in ostaviti še državni zbor. Tu se je pa pripetilo, kar se je najmanj pričakovalo: Vlada je stopila mej prepiralce in jih je pogovorila, da se pobotajo. Nakrat se je ves položaj premenil, tako imenovane faktejzne opozicije ni več, postala je sposobna za vladanje (regierungsfähig).

Njega ekszellenca, gospod ministerski predsednik, grof Taaffe, ima sedaj dve železi v ognju, dve večini v tej visoki zbornici in dve vladni stranki na razpolaganje. Ta sprava se različno tolmači pri Nemcih in pri Slovanih. Jaz se ne bom spuščal v kritiko tega sporazumljenja, pač pa hočem posebno naglašati jedno stran te sprave, ker ni največje važnosti le za južne Slované, temveč za vse Slované skupne Avstrije.

Iz sprave se vidi, da se morejo Nemci in Slovani v Avstriji sporazumeti, če se hočejo. Drugič, da vlada mej prepiralci lahko uspešno posreduje, če hoče, in tretjič, da vsi faktorji, Nemci, Slovani in vlada za sporazumljenje lahko najdejo pravo pot in primerna sredstva, če le hočejo.

Pot obstoji v skupnem posvetovanju in pogajanju o stvareh, v katerih se mnenja ne ujemajo, sredstvo je pa narodna enakopravnost, katera je lepo in jasno izrečena v XIX. členu državnih osnovnih zakonov. Seveda se tajiti ne da, da je slovanska večina v kraljestvu Češkem pri tej priložnosti dala vzgled prijenljivosti, spravljivosti in požrtovalnosti, toda tudi se mora naglašati, da je nemška manjšina začela popuščati načelo, da sme jeden narod prezirati in pritiskati družega. Nemška manjšina na Češkem je zmisel državnih osnovnih zakonov gromko izrazila, da je slednji narod drugemu jednako praven, naj bode tudi v manjšini.

Nemški liberalci spomnili so se nakrat lastnega dela svojega, državnega osnovnega zakona in so v načelih njegovih poiskali varstva za svojo nemško narodnost in jezik.

Jaz sem to pred tremi leti na tem mestu dne 3. maja 1887 prorokoval, pa so me nekateri zastopniki deželne avtonomije, ki hočejo veljati za posebno konservativne zasmehovali kot posebneža in me oberali kot „passer solitarius in tecto“. Pa že čez tri leta so mi dali dogodki prav, kajti baš v kraljevini Češkej se je na zahtevanje nemške manjšine člen XIX. državnega osnovnega zakona v toliko uporabil, da od sedaj ondu večina ne bode več sklepala za manjšino v narodnih in jezikovnih vprašanjih. V tem oziru je manjšina zavarovana proti pritiskanju in zatiranju večine. Ni se jej treba več bati za narodnost svojo, temveč lahko obrača vso svojo

pozornost duševnim, gospodarskim in kulturnim nalogam. S tem se je dobila najsolidnejša podlaga za trajen narodni mir. (Poslanec Vošnjak: Prav res!)

Priznati moram, da smo prišli do pomenljivega prevrata v avstrijske notranje politiki. Ta prevrat je tem pomenljivejši, ker se tudi v ogerske državnje polovice vedno jasneje kažejo slabi nasledki zatiranja Hrvatov, Srbov, Slovakov, Rusinov in Rumunov in so v Nemčiji nakrat nastopili dogodki, kateri delajo bližnjo bodočnost Evrope nepreračunljivo.

Tem bolj je dolžnost avstrijskih državnikov in ljudskih zastopnikov, da naredo mir. Pot do tega in pravo sredstvo kaže v bistvenem češka sprava. Treba le še, da načela češke sprave — mutatis mutandis seveda — raztegnemo tudi na druge meševite dežele (Čujte! Čujte! Prav res! na desnici.), pa bode nastal mir. (Odobranje na desnici. — Poslanec Vošnjak: Na Koroškem tudi!)

Kdor čisla doslednost, pravico in resnico, ta se bode lahko prepričal, da se kaj tacega, kakor na Češkem, mora uvesti tudi na Moravskem, Šleskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem. Kajti vse one pritožbe, o katerih se je razpravljalo pri spravi, vsi oni uzroki, ki so bili na Češkem za spravo, nahajajo se tudi v navedenih deželah, samo da še v večji in poostrenej meri. (Prav res! na desnici.)

V dokazovanju svojem se hočem omejiti na avstrijske dežele, v katerih bivajo južni Slovani.

Nemška manjšina na Češkem ima svoje nemško vseučilišče, svoje nemške srednje šole in učiteljska, svoje nemške ljudske šole. In vender se je čutila zatirano in ni prej mirovala, da se jej je v zmislu člena XIX. državnega osnovnega zakona zagotovila odpomoč. Če pogledamo v dežele avstrijske, v katerih bivajo južni Slovani, preverimo se, da zatiranje nemške manjšine na Češkem ni bilo niti blede senca, proti krivicam in zatiranjem, katero morajo že leta trpeti Slovani v dotičnih deželah.

Te dežele nemajo nobene velike šole, kajti vseučilišče Zagrebško velja za inozemsko. Na vseučilišču Graškem so se opustile obstoječe slovenske stolice za tako potrebne pravoznanske predmete. Hrvatske srednje šole so samo v Dalmaciji, dočim hrvatska večina v Istri nema nobene srednje šole. Novomeška gimnazija je deloma slovenska, na Ljubljanski so slovenske paralele, temu nasproti so pa štajerski Slovenci po desetletnej spravljivej politiki dosegli še le jeden slovenski paralelni razred na gimnaziji v Mariboru (Čujte! na desnici); Slovenci koroški pa še toliko neso dosegli. V Trstu in v Gorici so pač nemške gimnazije, slovenskih pa ne.

Slovanska učiteljska so pač v Dalmaciji, v Kopru in deloma pa tudi v Ljubljani. Nasproti pa 400.000 šta-

jerskih in 130.000 koroških Slovencev torej pol milijona ljudi nima nobene slovenske srednje šole (Čujte! na desnici), dočim jih ima nemško prebivalstvo 5 ali 6.

Slovenske ljudske šole na Spodnjem Štajerskem in južnem Koroškem še tega imena ne zaslužijo, kajti neso uravnane po potrebi slovenskega prebivalstva, temveč le ustrezajo pomemčevalnim željam naših nasprotnikov.

Hrvatski večini v Istri se je še le lani posrečilo, da je spravila jednega svojega pristaša v deželni odbor, dočim mi na Štajerskem in Koroškem nemamo nobenega zastopnika v deželnem odboru in deželnem šolskem совету. Tu vladajo in gospodarijo Nemci, kakor hočejo. Člena XIX. državnega osnovnega zakona za te gospode ni. V teh dveh deželah ni navadnih narodnih nasprotstev, temveč razsajajo ljuti narodni boj in vojna, tu ne gre za navadna narodna zavidanja in upiranja, temveč tu se pre-mišljeno, sistematično tlači slovenski element, tu se hoče zatreti in uničiti avtohtonne Slovence. Zadnjič se je narodni boj prenesel tudi na gospodarsko polje, kajti v Gradci se je osnovalo društvo „Südmarck“, katero ima namen pokupovati zadolžena slovenska zemljišča in na njih naseljevati nemške priseljence.

To je rušenje deželnega miru v najostrejši obliki.

Žal, da moram konstatovati, da narodni boj državni funkcionarji in funkcionarji avtonomnih zastopov še postružejo. Tako je deželni načelnik na Koroškem nedavno slovenskega rodoljuba in deželnega poslanca Einspielerja postavil pod policijski nadzor. (Čujte, čujte! na desnici.) To je vendar nedostojno postopanje. Če ima deželni predsednik koroški povod dvojiti v lojalnost tega poslanca in zastopnika slovenskega naroda, ima vendar državno pravišstvo na razpolaganje. Naperi naj tožbo proti njemu, da bode gospod Einspieler imel priložnost dokazati nedolžnost svojo. Se celo na Kranjskem in v Ljutomeru na Štajerskem so okrajni glavarji, ki slovenskim županom na vse mogoče načine nagajajo in jim delajo vsakovrstne zapreke, ter zahtevajo na slovenske vloge slovenske odgovore.

Ljutomerski okrajni glavar je šel celo tako daleč, da je pozval duhovnika v svojo pisarno, zaprl ga ondu v sobo, torej ga faktično oropal svobode in obsodil v 20 gld. globe. Ker se je duhovnik branil, plačati teh 20 gold., rekel mu je, da naj se pritoži na namestništvo. Ta se je pa tudi to branil storiti in tako se je pritožil okrajni glavar proti samemu sebi in pozneje uročil duhovniku odlok, s katerim se je tožba zavrnila. Zakaj vse to? Ker je duhovnik člen XIX. državnih osnovnih zakonov nekemu županu razložil. Italijanska večina v isterskem deželnem zboru volitve poslanca Mandiča ni hotela potrditi, dasi je bil jednoglasno voljen, in se proti volitvi ni bil uložil nikak protest. (Čujte! Čujte! na desnici.) Volitve njegove le zaradi tega niso hoteli potrditi ker je Hrvat po rojstvu in po mišljenju. (Tako je! na desnici.) Take razmere so v avstrijskih deželah, v katerih bivajo južni Slovani. Mi ondu nemamo nikakega varstva za narodnost svojo in svoj jezik, do katerega imamo popolno pravico po državnem osnovnem zakonu. Nas tako zatirajo, kakor nemške manjšine na Češkem slovanska večina nikdar zatirala ni. Vendar se je vladi zdelo potrebno posredovati na Češkem, jaz bi jo prosil, da bi tudi v južnih deželah isto storila. To bi bilo v interesu pravičnosti, narodnega miru, pa tudi v državnem interesu.

Sedaj pa hočem spregovoriti, kako naj bi se napravil narodni mir v južnih deželah. Prav po analogiji češke sprave bi se gotovo ne dal doseči, ker liberalni nemški in italijanski mogotci bi se tu gotovo ne ravnali

po vzgledu slovanske večine na Češkem. (Poslanec Vošnjak: Žal, da ne!)

Nastane vprašanje: „Kaj mora storiti vlada?“ Ona more ondu mnogo storiti, pa vendar ne vsega. Po sedanji metodi, po potu naredeb narodnega miru ne bode dosegla. Na ta način more narodni boj pač nekoliko ublažiti, a odstraniti ga ne more. V njenej moči je, da odstrani nepovoljnega namestnika, okrajnega glavarja, uradnike, ki ne znajo dosti deželnih jezikov, in jih zamenja z drugimi, lahko odpravi ravnatelje in profesorje, ki domače prebivalstvo zaničujejo, prezirajo in žalijo, ki z otroki v šoli pravično ne postopajo, sploh ima mnogo-krat priložnost blagovoljno skrbeti za izvajanje narodne enakopravnosti v uradu, šoli in javnem življenju. Zlasti je njena dolžnost, da razveljavlja protizakonite sklepe in ukaze avtonomnih zastopov, da se ozira na pritožbe, ki jej doidejo v tem oziru, in tudi jim odpomore. Žal, da tega ne stori. Tako prosijo koroški in Tržaški Slovenci že več let za slovenske šole, pa žal, zaman.

Slovenski poslanci so že opetovano zahtevali od gospoda našega ministra, da razveljavi famozni pomemčevalni ukaz štajerskega deželnega šolskega sveta, pa dosedaj je bilo vse zaman. Sicer je pa vsekako slabo, da bi se izvajanje državnih zakonov prepuščalo samo vladi. Manjka jej čisto dobre volje, včasih pa tudi previdnosti, vztrajnosti in poguma. Vsaj se čisto godi, da se najmanjši korak, ki ga stori vlada semtertja v prid kakemu slovanskemu narodu razkriči za Bog ve kako koncesijo, kot uspeh tujnega pogajanja ali odijoznega barantanja.

Pri tem so pa take koncesije večkrat le drobtine, ki prejemalca prej razžalijo, nego pa zadovolje! Slovani čutimo se ob tacihih prilikah navadno ponižane, razžaljene, če se nam po dolgem odlašnji kot milost vrže nekaj, kar nam gre po vsej pravici. Pri tem se pri tacihih koncesijah razdražijo Nemci. Na ta način vlada ne bode nikdar dosegla narodnega miru. Za to je le jedno sredstvo in to je, da se člen XIX. državnega osnovnega zakona izvede po zmislu svojem. To moje prepričanje opira se na sledeča razmotravanja.

1. Člen XIX. je skupno delo Nemcev in Slovanov. Najplemenitejši sinovi, najodličnejši politiki obeh narodov so sodelovali pri izkorenitvi tega člena. Dosledno bi bilo, da zastopniki Nemcev in Slovanov tudi v tej visoki zbornici po skupnem delu sklenejo potrebno izvršitev tega zakona. 2. Krona je s svojim potrjenjem temu členu dala tako važnost in nedotakljivost, kakeršno nahajamo le pri slovečji pragmatičnej sankciji. 3. Člen XIX. bode vsem narodom te državne polovice prinesel zaželeni mir, če se bode izvel po zmislu svojem. Le s tem bi se odstranil oni strah, kateri še vznemirja narodnosti zaradi njihovega obstanka. Ta člen priznava posamične narode kot juridične osebe, kot moralne celote ali skupine ne glede na obstoječe deželne meje, v imenu države priznava enakopravnost vsem v deželi navadnim jezikom v šoli, uradu in javnem življenju, zahteva v meševitih deželah takih učilnic, da se bode vsak narod lahko potrebno izobrazil, ne da bi se moral učiti drugega deželnega jezika. Končno priznava slednjemu narodu neporušljivo pravo za varstvo in gojenje narodnosti svoje. Pa vse tako slovesno zagotovljena pravica narodu nič ne koristi, dokler nemamo zakonito opravičenega izvršilnega organa. To storiti se je opustilo in zatorej je člen XIX. do današnjega dne ostal na papirji neizveden.

(Konec sledi.)

O kritiki dr. Mahniča.

II.

K nasprotniškim razpravljanjem o nam očitane razširjanju protestantskih načel.

(Dalje.)

Dr. Mahnič, kakor rečeno, trdi, da pri konciljih gre po božjem pravu (*ius divinum*) *ut* *decisivum* jedino škofom, da pa po cerkvenem pravu in vsled posebnega privilegija, ki je utemeljen v starodavni navadi, imajo na konciljih tudi kardinali, akoprav niso škofje, nadalje opati in redovni generali *ut* *decisivum*. Temu njegovo modrost in učenost dokumentujočemu izreku pristavlja on na strani 194. „Rimskega katolika“ z jedino njemu svojstveno predrznostjo naslednji, pisatelju kritikovane brošure namenjeni pouk: „Zapomnite si torej, g. pisatelj, ako glasujejo v verskih vprašanjih duhovniki ne škofje se škofi, smejo to ne kot duhovniki, kaker da bi bila ona pravica morda izvor iz duhovniške oblasti; ampak le vsled posebnega privilegija, podeljenega jim od papežev in vesoljne cerkve. Da pa sme papež podeljevati tak privilegij tudi drugim, ki niso škofje, se dá razlagati iz tega, da pravica glasovanja ni *toliko* izvor duhovniške oblasti (*potestas ordinis*), kaker marveč vladarstvene (*iurisdictionis*); te poslednje meje pa se izjemno in v vedni odvisnosti od papeža in škofov raztegnejo tudi na druge (Prim. Schmalzgrueber Dissert. prooem. n. 326). Potemtakem torej nič ne dé, ko bi tudi hoteli oni „πρεσβύτεροι“ Act. XV: 6, 22, 23, 28 (pravilniše 2, 4, 22, 23) z našo brošuro vzeti le za duhovnike.“

Že poslednji stavek je karakterističen, ker kaže, kakó malo vrednosti prisoja naš častiti gospod nasprotnik svojim lastnim dokazilom, in kakó omahljive so podstave njegovega dokazovanja. On pričinja s tem, da se nam nikdar ne posreči, podati dokaz, da pod besedo „πρεσβύτεροι“, rabljeno v svetem pismu (Act. XV: 2, 4, 22 in 23), bi bilo umeti svečenike, ker marveč ne brani nič, dà, govori vse zato, da je misliti pri čitanju teh mest na svečenike. Ker pa vendar čuti, da bi mi mogli lahko podati dokaz, ki ga zaznamuje on kot nemožnega, kakor smo ga podali dejanski; ker vrhu tega ne more tajiti dejstva, da se svečeniki do današnjega dne udeležujejo konciljev z odločilnim glasom: poprijemlje se v oslavljenje prava svečnikov družega dokazovanja, in še le ko se mu zdi, da se mu je posrečilo to, sklepa s sramežljivim priznanjem, da se pač morejo razumeti jedino svečeniki pod izrazom „πρεσβύτεροι“, ki se nahaja na zgorej navedenih mestih svetega pisma.

To je dragoceno priznanje, obsežnost katerega je utegnil jedva preudariti dr. Mahnič. Ako je sklenila Antijohiška občina v dogmatiškem prepornem vprašanju poslati po razsodbo *apostolorum in svečnikovum* v Jeruzalemu (vrsta 2.): bila je pač po apostolu Pavlu in svečeniku

Barnabi poučena o tem, da apostoli v verskih stvareh ne sklepajo za se, ampak skupno z Jeruzalemskimi svečeniki. Ista posledica gledé na vlogo nižega klera Jeruzalemskega, katero je bil poklican igrati pri razsodbi dogmatiških preprirov, dá se s popolno gotovostjo sklepati tudi iz ostalih vrst 4., 22. in 23. XV. poglavja dejanj apostolskih, posebno pa iz zgorej navedenih mest svetega pisma (Act. XVI: 2 in 4). Kajti konstantno strogo priporočanje od *apostolorum in svečnikovum* v Jeruzalemu sklenenih naredeb po apostolu Pavlu, ki je bil poleg svojega potnega tovariša Sile prisoten pri Jeruzalemski sinodi, sestavljeni iz apostolov, svečnikov in lajikov, in kljub temu poudarja naredbe jedino apostolov in svečnikov (starešin), ne pa tudi lajikov, to priporočanje, pravimo, svedoči neoporečno za razliko, katero si je napravil apostol s svojim potnim tovarišem vred med samo posvetujočim glasom lajikov z jedne strani in odločujočim glasom apostolov in svečnikov z druge strani. S kratka, v nasprotniškem priznanju, da na navedenih mestih svetega pisma, specijalno v poglavjih XV in XVI dejanj apostolskih nahajajoča se beseda „πρεσβύτεροι“, se dejanski odnaša na Jeruzalemske svečenike, kakor trdi kritikovana brošura, — v tem priznanju je zajedno priznanje jednega in istega izvora prava ne samo škofov, ampak tudi svečnikov, sodelovati pri konciljih z odločujočim glasom.

Tega pač ni namerjal naš častiti gospod nasprotnik, kajti jedro njegove trditve, oziroma pouka, katerega šteje velikodušno vredne tudi nas, je vendar v tem, da po božjem pravu (*ius divinum*) bi odločil glas pri konciljih pristajal izključno le škofom, v tem ko bi isti odločilni glas pristajal neškofom ne vsled njih hierarhične stopinje, temveč jedino na podstavi cerkvenega prava, kakor tudi vsled posebnih privilegij, podeljenih jim od papežev in vesoljne cerkve (torej pač ekumenskih sinod), s kratka da izvira iz človeškega prava (*ius humanum*), katero ima pač korenine v prav davnem običaju ali izvrševanju. Obrnimo se torej k analizi te nasprotniške trditve; ta analiza naj razkrije obžalovanja vredne zmote, ki so v isti trditvi, sosebno pa naj razkrije, kakó naš *ex tripode* govoreči in nas poučujoči dr. Mahnič v svoji latinizatorski površnosti umeva pomen *ius divini* (*ius divinum*), te podstave cerkve Kristove v pogledu na cerkveno pravo v obče in na odločbe papežev s konciljem ali brez koncilja, katere določbe so del virov istega cerkvenega prava.

Pred vsem nam je nasprotno postavljanje božjega prava cerkvenemu pravu, katero postavljanje sledi neizogibno iz nasprotniške trditve, zaznamovati kot robato zmoto; kajti cerkveno pravo, naj se pošteva v objektivnem ali subjektivnem smislu, obseza božje pravo ravno

takó, kakor človeško pravo, dasi strogo razločuje oboje drugo od drugega; dà, božje pravo obsežajoča tradicija in sveto pismo, katero zaradi tega, ker Bog in Človek ni sam pisal nič, je smatrati kot samo del iste tradicije, katero sveto pismo pa je navdahneno od svetega duha, tradicija in sveto pismo ste zajedno cerkvenemu pravu ne samo prvi in najimenitniši vir, ampak tudi prava podstava. Zatorej je nasprotniška trditev, da je sodelovanje svečnikov in neškofov v obče, pri konciljih z odločilnim glasom, utemeljeno v cerkvenem pravu, torej da ga ni poštovati kot izvor božjega prava, ta trditev je toliko trdniša, ker ta odločilni glas pristaja tudi škofom¹⁾ na podstavi cerkvenega prava, in se dotično pravo istih škofov z nasprotniške strani vendar izvaja iz božjega prava, ne da bi se utemeljila ta različnost izvora. Mi namreč nikakor ne moremo dopuščati, da bi veljalo kot utemeljitev naglašanje tega, da se dejansko sodelovanje neškofov pri konciljih z odločilnim glasom izvršuje jedino na podstavi posebnih privilegij papežev in vesoljne cerkve, ne pa vsled hierarhične stopinje, katero imajo privilegovanci, ker ravno ta od papežev s koncilji ali brez konciljev neškofom podeljena posebna prava podajajo neoporečni dokaz zato, ker tu razgovarjani *votum decisivum* brezsporno pristaja po božjem pravu ne samo škofom, ampak tudi delu hierarhije, pripadajočemu vrstam neškofov, kolikor je ista hierarhija *iuris divini*, torej posebno svečnikom, za katere gre tukaj.

Na podstavi svetega pisma smo zgorej dokazali, da sinode, katera je bila v Jeruzalemu za razsojenje dogmatskega prepornega vprašanja, so se poleg lajkov, kateri, kakor se ume samo po sebi, so mogli v verskih stvareh sodelovati samo s posvetujočim glasom, da te sinode so se udeležili *vsí apostoli* brez izjeme, zajedno pa tudi *svečeniki Jeruzalemski* z odločilnim glasom, in to, kakor se zdi, priznava, četudi z nekoliko nejevoljo, tudi naš častiti gospod nasprotnik. Isti priznaje tudi popolnoma brez ovinkov, da papeške naredbe, katere imenuje on privilegije, na podstavi katerih sodelujejo neškofje do današnjega dne pri konciljih z odločujočim glasom, imajo korenino v prдавnem običaju, torej pač v cerkvenem sporočilu; in mi smo to nasprotniško priznanje samo ilustrovali, ko smo zgorej pokazali na to, da sta se že prve ekumenske Nicejske sinode, ki je bila l. 325, z odločilnim glasom udeležila med očetí koncilja izrecno navedena svečenika rimske cerkve Viktor in Vincencij. Ako pa ima po takem sodelovanje svečnikov pri konciljih z odločilnim glasom korenine v svetem pismu, ki je navdahneno od svetega Duha, ki torej kaže božji izvor, in v cerkveni tradiciji v obče: poštovati je isto sodelovanje kot izvor božjega prava in se ravno zategadel od apostolskih časov do današnjega dne trajno varuje po pa-

pežih s konciljem in brez koncilja. Da pa tako varovanje odločilnega glasu neškofov pri konciljih nikakor ne moti njegovega izvora iz božjega prava, temveč utrjuje, ne bo tajil nihče, kateri vé, da o tem, kaj je božjega in človeškega prava, so razsoditi poklicani papeži s konciljem ali brez koncilja.

Ako se nasproti temu, v oslavljenje prava neškofov specialno svečnikov, zateka naš častiti gospod nasprotnik k trditvi, da svečnikom *votum decisivum* varujoče papeške naredbe bi bile samo privilegiji: nam je to trditev takisto prištevati k zmotam, katero zakrivlja on. Dotične papeške naredbe niso predmet *iuri generali* (ius generale) nasprotnega *iuris specialis* (ius speciale), ker ne določujejo neposredno za posamičen slučaj, za pojedino določno razmerje kakega prava takó, da bi imelo veljati samo za ta posamični slučaj, ne tudi za druge analogne, dà, do cela jednake slučaje; torej jih ni možno poštovati kot samo privilegije, ker po veljavnem cerkvenem pravu se imenuje privilegij jedino posebno pravo ali obveza, katero pridobi kaka oseba z *ius speciale*. Mišljene papeške naredbe so temveč predmet občega iuris generalis, specialno onega pododdelka tega prava, katero v nasprotju z *ius commune* postaja *ius singolare* in ni jednako *iuri speciali* (ius speciale), privilegije obsežajočemu, omejeno jedino na človeško pravo, temveč obsega poleg drugega tudi za različne razrede sekularnega in regularnega klera nekaj po božjem, nekaj po človeškem pravu veljavne določbe. To je jasno dovolj, ako bi pa dr. Mahnič kljubu temu utegnil dvomiti o tem našem razpravljanju: naj se za ta del le obrne do svojih profesorskih tovarišev, in mi ne dvomimo, da se izrečejo za našo stran, celó ko bi nam bili osebno manj naklonjeni.

Še več, da ne rečemo gorostasna zmota je v trditvi, da pravo *voti decisivi* pri konciljih pristaja po *ius divinum* jedino škofom, da pa navzlic temu izvršujejo dejanski isto pravo tudi neškofje, kakor se izraža dr. Mahnič, na podstavi cerkvenega prava in posebnih od papežev in vesoljne cerkve podeljenih privilegij, torej pač po *ius humanum*. Saj *ius divinum* obsesa ona vodila in pooblastila, katera brezuslovno potrebuje cerkev, da izpolni svoj namen, katero se vrhu tega opira na sveto od svetega Duha navdahneno sveto pismo in tradicijo v obče, katera prihajajo od Boga samega in stvarjajo nespremenljivo jedro celote. In na tej nespremenljivi podstavi cerkve,¹⁾ da so ravno v nezmotne čuvaje iste cerkve od Boga in Človeka samega izvoljeni papeži iz-

¹⁾ Mi mislimo tukaj le prave ali diecezanske škofo, ker o pravicah titularnih ali tako zvanih namestnih škofov (Weihbischöfe) pri konciljih ni doslej določena še nobena obče veljavna norma.

¹⁾ Na to se odnašajo besede svetega pisma „Kajti drugega temelja ne more položiti nihče, kakor je položen“ I. Cor. III: 11. In z nasprotniške strani se na pag. 65 „Rimskega katolika“ izrecno priznava silovita razlika med državo z jedne strani, kjer se more celó osnovna ustava spremeniti od ljudij, torej od vladarjev z zastopstvom ali brez zastopstva, in med cerkvijo z druge strani, kjer je taka sprememba izključena absolutno; tega pa, kakor se zdi, se tukaj dr. Mahnič noče spominjati več.

vršili bistveno, ker neki izključno pravo škofov motečo, torej ustave cerkve dostajajočo se spremembo, s tem pa, kakor se ume po sebi, svoje dotične naredbe in s temi cerkveno pravo opravili v protislovje z *ius divinum*! To pa je vendar preveč, in vendar ne dopušča zgorej v izvirniku navedena nasprotniška trditev nikake drugačne posledice.

Naš častiti gospod nasprotnik, kakor se vidi, čuti to sam, kajti on skuša papežem namišljeno prenesenje vsled božjega prava izključno škofom pristajajočega prava tudi na neškofe opravičiti. On pravi namreč, kakor smo že videli zgorej, da *morejo* papeži tako spremembo v božjem pravu izvršiti zaradi tega, ker pri konciljih po božjem pravu jedino škofom pristajajoče pravo *voti decisivi* ne izvira *toliko* potestati ordinis (potestas ordinis), temveč *potestati iurisdictionis*, meje te poslednje pa se, izjemno in v *vedni zavisnosti od papeža in škofov* dajo raztegniti tudi na druge (torej na neškofe). Tu smo zopet pred ono svojstveno logiko latinizatorja, katero smo opetovano imeli priliko občudovati, ne da bi jo bili mogli umeti. Navadni ljudje zagledajo v tej nasprotniški opravičbi postopanja papežev jedino omahljive izraze, notranja protislovja in indirekten naskok na papežko nezmotnost.

Omahljiv je izraz, da *morejo* papeži pri konciljih po *ius divinum* jedino škofom pristajajoče pravo odločilnega glasu podeljevati tudi neškofom, torej izvršiti spremembo *iuris divini*, ker je bistvena razlika med moči izvrševati in imeti pravo do izvrševanja. Omahljiv je sosebno izraz, da pravo odločilnega glasu pri konciljih *ne* izvira *toliko* iz potestas ordinis, temveč iz popotestas iurisdictionis, in svedoči to omahovanje, da naš častiti gospod nasprotnik ni sam seboj do cela na čistem v tem, kar se brani trditi pozitivno. Ako možno še omahljivejši je stavek, da se meje potestatis iurisdictionis izjemno in v *vedni zavisnosti od papeža in škofov* dajo raztegniti tudi na druge (neškofe). Pač naglašanje, da se dajo raztegniti meje iurisdictionis, dá se razlagati jedva drugače, kakor da se z nasprotniške strani pravo odločilnega glasu pri konciljih izvaja jedino iz potestas iurisdictionis; v tem ko je očitno, da besede „v vedni odvisnosti od papeža in škofov“ hočejo izraziti jedino to, da papeži bi imeli pravo neškofom podeljevati odločilen glas jedino s pritrjenjem škofov, ker jedino tem pristaje po božjem pravu odločilen glas. Ali očitno, odločno zagovarjati te prečudne nazore, ogiblje se iz dobrih razlogov, in s tem postaje, ves stavek tako omahljiv in temen.

Protislovja, zaradi katerih trpi nasprotniško razpravljanje, so takó silovita, da šinejo takoj vsakemu v oči. V škofa posvečeni, prezentovani ali imenovani svečenik ima sicer po dobljeni papežki potrditvi pravo, prevzeti oskrbnništvo škofije, ali to oskrbnništvo se dá primerjati z oskrbništvom, katero izvršujejo tudi drugačni sve-

čeniki, sosebno *praelati nullius*, katerim je podeljena *iurisdictio quasi episcopalis*, ker tak nima oblasti za izvrševanje jedino škofom pristajajoče oblasti posvečevanja, kakor tudi za degradacijo ali deposicijo duhovnikov, zatorej nima, kar je pomenljivo, imena in naslova *episcopus*, ampak jedino *electus episcopus*. Še le s konsekracijo, katero je dolžen prejeti po določbi Conc. Trid. (sess. 23 cap 2 de ref.) drugače pod kaznijo naj dalje tri mesece po dobljeni papežki potrditvi, torej z doseženjem *potestatis ordinis*, katera se skuša tudi tukaj zopet zmanjšati z nasprotniške strani, in pred katero mora biti poprej prisega pokorščine in veroizpovedanja, še le potem postane on pravi škof, kakoršen se more tu izključno poštovati tudi z našprotniške strani. Ako se torej z nasprotniške strani kljubu temu po *ius divinum* izključno škofom vindikovano pravo odločilnega glasu postavlja, dasi z očitno plahoto, vender pa izključno kot izvor *potestatis iurisdictionis*, meje katere se dajo raztegniti: moremo v tem videti samo protislovje. Naj silovitiše protislovje, ki se more misliti, je prav za prav že v tem, da naš častiti gospod nasprotnik izključno pravo samo škofov, udeleževati se konciljev z odločilnim glasom, izvaja iz *ius divinum*, z druge strani pa ne more da bi ne priznal, da se isto pravo dejanski izvršuje od pradavnega časa do današnjega dne tudi od neškofov.

Nasprotniško razlaganje, da to po *ius divinum* jedino škofom pristajajoče važno, ker ustave cerkve dostajajoče se pravo so dajali in dajejo papeži in vesoljna cerkev ali papeži in škofje s posebnimi privilegiji na podstavi pradavnega običaja: ni nikakor primerno, odstraniti ali tudi samo zmanjšati rezko protislovje; temveč učinja tako razlaganje, da se kaže protislovje tem ostreje, ker indirektno ali odločno napada papežko nezmotnost. Saj se ta nezmotnost snuje bistveno na to, da papeži, vsled njim v svetem pismu obečane božje pomoči, ne *morejo* prenehati pred vsako spremembo varovati zakone *iuris divini*, torej ona pravna pravila in *pooblastila*, katera prihajajo neposredno od Boga, torej so *nespremenljivo jedro* celote, in katerih ne more pogrešati cerkev, da izpolni svoj namen. Nasprotniško domnevanje, kakor, da bi bili ravno v varovanje vseh zakonov nespremenljivega *iusdivinum* od Boga samega izvoljeni papeži ravno na tem *ius divinum* v prid neškofov pod kakoršnim koli naslovom ali pretvezo napravili ali tudi samo kedaj trpeli kako spremembo, — taka misel predpolaga, da se izzazimo pohlevno, dvomljenje v papežko nezmotnost.

Ako po *iusdivinum*, kakor se s popolno določnostjo opetovano trdi z nasprotniške strani, pristaje pravo udeleževanja pri obravnavanjih konciljev z *odločilnim glasom* jedino škofom: dosledno so od tega prava po istem *iusdivinum* vsi neškofje jedenkrat za vselej izključeni brezuslovno, in po takem se kaže z nasprotniške strani brezdrugačno priznано dejansko izvrševanje tega važnega prava po neškofih, naj se isto smatra kot izvor

potestatis ordinis ali *iurisdictionis* — kar ne spremeni na stvari absolutno nič — kaže se, pravimo, tako izvrševanje kot očitna oskrumba *iuris divini*, torej nespremenljive podstave cerkve Kristove. Ta iz nasprotniške trditve neizogibno sledeča logična posledica, združena z okolnostjo, z nasprotniške strani porabljeno, da zgorenje izvrševanje, ki nasprotuje *iuri divino*, se je vstvarilo po lastnih privilegijih papežev in vesoljne cerkve, obrača se pa, kakor rečeno, indirektno proti papeški nezmotnosti, sosebno ko tu ne gre niti za privilegije, ampak kakor je bilo dokazano zgorej, za take spremembe, ki so bile prenesene v *ius generale*, oziroma v *ius singolare*, kot

pododdelek *iuris generalis*, in katere spremembe po celim razredom neškofov stalno podeljujejo namišljeno po *ius divinum* jedino škofom pristojno pravo. Celó v nasprotniški trditvi rabljeni izrazi „vsled posebnega privilegija podeljenega jim od papežev in vesoljne cerkve“ in „v vedni odvisnosti od papežev in škofov“ so že sami po sebi primerni pripomoči v oslabljenje vsaj sklepnega stavka definicije Vatikanskega koncila o papeški nezmotnosti; kajti ta sklepni stavek se glasi: „da so torej takošni izreki rimskega papeža sami iz sebe, ne pa iz pritrdjenja cerkve nespremenljivi.“

(Dalje pride)

Ruske drobtinice.

СЪ МІРУ ПО НІТѢТЪ, ГОЛОМУ РУБАХА.

Narodna pogovorka.

„Nov. Vr.“ priobčuje, da je V. V. Komarov urednik „Свѣта“, izdal nedavno „Полное собраніе сочиненій Р. А. Фадѣева; 3 тома, 5 частей, СПб. 1890 г.“¹⁾ K njim je pristavil (pridal) g. A. G. podrobni popis književne delavnosti generala Fadejeva, a gospa N. A. F-va pri vanila je svoje spomine o njem, na čelu pa imajo vsa dela prekrasno sliko znamenitega generala.

Če pravimo: habent sua fata libelli, moramo tudi reči habent sua fata auctores. Taka pogovorka bo mnogo pomenljiva gledé Rostislava Andrejeviča. Ta mož je imel velike publicistične zmožnosti, mnogo zdravega zmisla. Odlikovalo ga je tudi podrobno znanje ruskega življenja i izvrstna, mnogostrana naobrazženost. Tako kaže bibliograf „Nov. Vr.“, to zna vsak Slovan, kateremu je znan general Fadejev, če tudi samo po govorici. Vendar pa je bilo njegovo življenje burno i grenko do poslednjega trenutka; kajti nikoli ni teklo z obćim tekom, nikoli se ni vjemalo s temi namerami, katere so nosile pečat gospodujoćih.

„Вооруженныя силы Россіи“, „Восточный вопросъ“ i „Что намъ быть?“²⁾ imeli so v vseh krogih naobraženega ruskega občinstva velik vspeh. „Восточный вопросъ“ prekoratil je celo mejo avstrijsko i nemško. Tedaj med nami še ni bilo kineškega zida . . . Кътъ ѣгоу политичнi значај тѣхъ списовъ предрамилъ je mnogo zaspancev, prijatelji knjižnih lepot so se od njih tudi povzdignili na sedmo nebo, a pred izvirnostjo mislij so strmeli vsi, kateri sami ne umejo misliti, ptujih mislij pa se bojé, kakor hudič križa. Ko je pa nastopil trenotek: to be or not to be njih uresničenju, je sijajno zmagala politična mržnja, nedrugi Rostislava Andrejeviča so zatrobentali svojo sodbo cum ira et studio na vso sveto Rusijo, nekoliko i nekako samostalno misleča manjšina se je razlezla, a vsemogoćna večina se je oklenola izraza, katerega se ve da dobra polovina sama ni razumela: Фадѣевъ — писатель парадоксальный!³⁾ Nobena politična stranka si ga ni prisvojila: ohranitelji (konservativci) so mislili, da je svobodnjak; svobodnjaki so mislili, da je ohranitelj; ruska narodna stranka videla je v njem preveč zapadnih prvin; zapadnjaki pa so mu očitali preveč⁴⁾ „kvasnega domoljubja“; slovano-

fili so ga menda najbolj prav ocenili, vendar pa ga tudi niso popolnoma sprejeli v svoje kolo. Tisto velja tudi gledé knjižnih središč: Rostislav Andrejevič ni prisegel nobenemu znamenju, nobenemu praporu. Slovenska pesem pravi: „Jaz pa prebivam kaj sam, sam, sam!“ Kakor da bi bil ta refren bil zložen o Fadejevem! . . . Kćt človek trdne volje je Rostislav Andrejevič vedno boril se z modnimi namerami, kar mu je v njegovem krogu porodilo množico bolj mogoćnih nasprotnikov, nego je on bil sam. Zagledala so beli dan pisma o современномъ состоянiи Россіи“. Ugibali so dolgo njih očeta, i ko so ga uganoli, je sovraštvo proti generalu Fadejevu skoro padlo na nekoliko stopinj; kajti v teh pismih priznala je vsa Rusija program tedanje vlade. Znotranje krmilo je bilo tedaj v rokah grofa Loris Melikova, zasluživega si grenko bezsmrtje s svojo „diktaturo srca“ . . . Tukaj ne bomo preiskavali, imajo prav ali neprav oni, kateri trdē, da se je general Fadejev strinjal z grofom Lorisom Melikovim v vprašanjih znotranje politike. Mi samo kažemo, da je zvezda Rostislava Andrejeviča tedaj jarko vzplamtela, menda samo zato, da bi jo tem bolj pogrešali, ko je skoro za tem zopet pomrkla, i sicer pomrkla, pogasla že na veke . . . 27. decembra 1883. leta.

V predsmrtni dobi je torej vendar vlada začela blagosklono ozirati se na znamenitega generala. Njegove politiske i vojaške nazore so odobravalı javno. Če se ne motimo, povabili so ga celo hipoma v cameras obscuras nekolikih odsekov, katerim je car poročil preobraziti zathlo starino. Pa tudi tukaj si Rostislav Andrejevič ni našel pokoja. Svojim višim načelnikom po gorki (grenki) skušnji ni verjel, a kaj je mislil o trdnosti svojega položaja, morate razvideti iz tega, kar pravi o tem njegov životopisec: „Danes, na primer, je umrl, a vćeraj je še tožil, da se boji, da bi ga njegova vojaška uprava za prelombo danega mu obroka ne pregnala podobno poslednjemu prostaku v vojski . . .“

Izdanje del generala Fadejeva je torej najprej prezanimivo kot zbornik mnogih velikih mislij, katere smemo naime novati po istini ideje. Kake so pa te ideje? Take, da so se jih ruski merodavni ljudje dolgo bali, kakor se bojé lehkoverni ljudje smrtonosnega Mora. Eppure si muove — i ideje Fadejeve tudi niso pomrle, dasi je pomrl njihov očka, ampak premagale so smrti zavojevale si pravo na bodoćnost. Taka je zgodovinska veljava Fadejevih umotvorov.

Pa ti umotvori bodo tudi sami po sebi mikali naobrazženo občinstvo, ne samo rusko, no i za predeli Rusije si bodo našli svoj odmev. „Вспоминанія о Кавказской боѣтѣ“, „За-

¹⁾ Polnoje sobranije soćinenij R. A. Fadejeva; 3 тома, 5 ѣстей. St. Pē. 1890. g.

²⁾ Voоруженнiя силы Россiи Vostoćnj vopros i Cćm nam bytj?

³⁾ Fadjev — pisatelj paradoksalnyi.

⁴⁾ Kvas je ruska pijaća, na kojoj patenta izvirnosti nikdo ne sme odnikavati ruskemu prostoljudinu. Torej s tem izrazom zapadniki dražijo ruske ljudi, kateri verujejo v bodoćnost ruskega naroda, ruske kulture pomimo pomoći od zapada.

писки по Кавказскимъ дѣламъ“ svedoči, da je bil Rostislav Andrejevič velik opazovalec. V teh spisih je zbrano vse, kar je storil ruski vojni genij, ruska hrabrost, ruska vztrajnost, pa tudi to, kar je storila ruska nemarnost i vse te „prelepe čednosti“, katere so v zvezi z historičnim, ruskim „авось“. ¹⁾ „Восточный вопросъ“ ima do zdaj svojo polno ve-

¹⁾ = more biti, deviz takih ljudij, kateri k Bogu vzdihujejo, sami pa nič ne hočejo storiti.

ljavo, a „тѣмъ намъ быть“ i „писма о современномъ состояніи Россіи“ so globoko zadela nekatetra vprašanja narodnega gibanja, državnega življenja i rusko-slovanske bodočnosti.

Če bo potomstvo prav ocenilo Rostislava Andrejeviča, moralo bo od kolena do kolena predavati: Fadejev ni bil general puške, ampak bil je general peresa, kateremu je osoda nakrenola ne majhen delež Horacijevega ponosa: Non omnis moriar.

Božidar Tvorcōv.

D o p i s i.

Trst, 21. marca. (Tabor; denarni zavodi; Slovenci, Hrvati in Srbi.) Že pred leti je pisal pisatelj teh vrst v „Edinosti“ o potrebi „tabora“ v tržaški okolici; o tem se je razpravljalo potem še mnogokrat v „Edinosti“ — a „tabor“ je tam še vedno zaželen stvar! Tabori so danes velike važnosti; sedaj ko smo v dobi, da je ljudski glas božji glas, dosežejo se mnogokrat lahko prav s tabori nepričakovani uspehi. Jednako bi bilo v tržaški okolici; mestni magistrat tržaški popolnoma prezira tamošnje Slovence; opravičene pritožbe v narodnih zadevah so njemu „lanski sneg“. Tu, prav tu je treba v prvej vrsti tabora! In kaj naj bi se odločno zahtevalo na takem taboru? Zahtevati bi bilo treba v prvej vrsti, da nas tržaški magistrat spozna kot ravnopravne z drugimi našimi sodeželani, zahtevalo naj bi se, da dovoli magistrat okoličanom, da si sami volé svoje župane, ne pa da jim te postavlja magistrat. Jednaki po magistratu postavljeni župani (Capoville) so prvi agitatorji ob času volitev — seveda v prid Tržaških irredentovcev! Uradniki na magistratu naj bi z dotičnimi strankami uradovali slovenski in ne, kakor dosedaj, zasramovali naš jezik. Po okolici naj se odpravijo italijanski razredi; preveč je že to, ako ostane italijanščina kot obvezen ali zapovedan učni predmet.

Italijanski živelj se čimdalje bolj razširja v okolico, in razjeda pravi narodni okoličanski živelj, domače ljudstvo propada moralno, propada v resnici v vsakem pogledu. Jedno desetletje samo bi utegnili biti za nas osodepolno, torej ne čakajmo več, prav sedaj smo v času, v letih, katera so odločilna za nadaljnjo našo osodo!

Na taboru pa naj bi se govorilo tudi o raznih stvareh, o raznih idejah, katere naj bi se kmalu izvršile. Mnogo se je že pisalo o narodnem denarnem zavodu v Trstu, a stvar je ostala mrtva; ni bilo doslej pravega navdušenja zato. A prav tu, v Trstu nas je več Slovencev (brez velikega števila drugih Slovanov, med

katerimi je mnogo kapitalistov) nego v vsakem drugem slovenskem mestu. Pisec teh vrstic, kateri se prišteva jedne najstarejših tržaško-okoličanskih rodov, in kateri se šteje s ponosom kot „pravega tržačana“ — mora pač odločno reči domačim veljakom: „Ne brigate se zato; nočete imeti lastnega denarnega zavoda v Trstu!“ Če pomislimo, da imajo že borne vasi na Koroškem svoje hranilnice, moramo se pač čudom čuditi, da mesto Trst še ne premore kaj jednakega. Pa česa nam je še potreba v Trstu? Vedno se govori o „slovanskej vzajemnosti“ itd., a posamični slovanski rodovi živé tu vsak za-se, kot prebivalci južnega in severnega tečaja. Hrvatje so res tu v Trstu kot pravi bratje Slovencev; a tudi tu je govoriti z izjemo. Veliko je število dalmatinskih Hrvatov v Trstu, kateri niti ne znajo, da li je tam kako narodno društvo! V Trstu imamo toliko čilih, olikanih in tudi imovitih srbskih sinov, a menda nijeden ni vpisan kot član „Sokola“. Bratje tržaško-okoličanski! Mi imamo vedno v mislih zlato „slovansko pobratimstvo“, ali se pa tudi brigamo, da reč dosežemo? Kako prepotrebno bi bilo, da bi se osnoval v Trstu odbor, kateri bi imeli zadačo, združevati vse tu živeče Slovence; če se že zdi delo kot neizvršljivo, poskušati vendar ni težko. Tak odbor naj bi povabil vso srbsko, hrvatsko in drugo gospôdo v zato primerne prostore (gotovo v čitalnico), in tu naj bi se razpravljalo o stvari. Dobri, izkušeni govorniki bi že predrugačili mnenje nekaterih naših južnih bratov, in brez dvojbe bi se po takem shodu oklenilo „Sokola“ in „Čitalnice“ mnogo, mnogo do sedaj za nas izgubljenih bratov! — V te za nas Tržačane drage ideje pomози намъ Боже и срѣча юначка!¹⁾

¹⁾ Ako pride do tabora, spregovorimo še posebe o raznih točkah in programu tržaških Slovencev, ki mora biti v soglasju s programom vseh Slovencev. Sicer pa priobčimo kmalu tudi drugih rečij, ki se dostajejo sešeno tudi tržaških Slovencev.

Op. uredn.

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Mestne dopolnilne volitve v Ljubljani so rodoljube, ki itak že dolgo niso več složni, še bolj razdvojile.

Stranki, ki imenuje sama sebe konservativna ali narodna konservativna, odreka „Slov. Nar.“ ta pridevek ter jo imenuje naravnost „klerikalna“ stranka. Vsled tega po-

slednja na zunaj laže opisuje, kakor se ji zdi potrebno za njene agitacije. Kdor ne biva doma na Slovenskem ali ni opazoval, kakó so se razvijala zadnja leta in še bolj poslednje mesece nasprotja med „liberalci“ in „konservativci“, bi prve utegnil soditi popolnoma krivo. Zato konstatujemo mi tukaj opetovano, da razliko med rodoljubi na Slovenskem, seosebno na Kranjskem in najbolj v Ljubljani so umetno importovali, ko so agitatorji za osnovno šolo v zmislu nemških konservativcev po opičje posnemali poslednje ter prenesli agitacijsko orožje istih nemških konservativcev na slovenska tla, da si je primerno jedino za boj in bitke med nemškimi konservativci in njih pravimi in psevdnimi liberalci. Potem so drugi faktorji posegli vmes, ki rabijo slovenske „konservativce“ še za druge namene, kakor se to najočitniše kaže s postopanjem dr. Mahniča in onih, ki so mu zavedno ali slepo podpisavali zaupnice. Doma, seosebno v Ljubljani je pa tudi takih ljudij, ki bi s pomočjo tega umetnega in različno podpiranega konservatizma radi pospeli se više ali na bolje. Z druge strani je bila narodna stranka zadnjih let jako popustljiva, mlačna, oportunistična, z jedno besedo, prelena, tako še časa ni imela in si ga ni dala, da bi s primerno logiko zavračala s tujega prenesene, za slovenska tla neprimerne argumente. Narodna stranka, kateri se je v Ljubljani takó rekoč godilo preveč dobro v primeri s hudimi borbami nasproti nemškemu življu v Ljubljani, pa se zadnja leta ni zagreševala proti konservativnim načelom: naopak vsled svoje vsestranske mlačnosti in tudi vsled spoznanja je bila tu mirniša, nego za prejšnjih dob kedaj. Vse to je provzročilo, da je narod seosebno na Kranjskem in najbolj v Ljubljani razdvojen na dva tabora. Dejanski se je to prvokrat najočitniše pokazalo sedaj pri mestnih dopolnilnih volitvah in, kakor se kaže, bo razdvojba trajala in rodila posledice tudi v pogledu na državnozborske volitve. Rodoljubi drugih pokrajin, ki poznajo sedanje kritično položnje, in ki so v največih borbah za oživiljenje in ohranjenje naroda, obžalujejo pogubno potrat, ki si jo dovoljujejo v besedi, spisih in dejanjih na Kranjskem; tolažijo se nekoliko v tem, da se narodna stranka probudi iz svoje politične in narodne letargije, ker spoznava, da je v svoji brezbriznosti zakrivila sama mnogo. Brez ovinkov se ona sama biča sedaj v svojem glasilu, v „Slov. Narodu“, in to je dobro znamenje. Tako imenovani konservativni stranki pa je indirektno še kanonik dr. Gregorec v svojem zadnjem govoru pot pokazal, kakó naj dela za narod, da se reši isti, in da dobé primerno osnovano začetno, torej pravo narodno šolo z versko podstavo — v okvirju in pod zaščito narodne avtonomije. Ta zaslepljena, oziroma ozkosrčna in sebična stranka naj pogleda okoli, kaj namerjajo in kaj so namerjali nasprotniki slovenskega naroda ž njim. in bodo videli, za koga je delala ta zadnja leta, zlasti od leta 1887. Niti nasprotniki niso mogli slovenskemu narodu v desetletjih toliko škodovati kot ravno pojedini pristaši, oziroma zaslepljeni rogovileži te stranke. Vse, s čimur bi se bil narod popspel, vse, na kar se je narodu opirati v rešitev, je ta stranka zamolčevala, prezirala in celó teptala zadnja leta na razne načine. To je naša sodba o obeh strankah; vitalni interes narodov je, da se zedinijo vsi rodoljubi in prenehajo slabiti narodu moči, katere ne zadoščujejo, niti ko bi bile vse delavne in krepke na podstavi popolne složnosti, kaj-li še razdvojenosti!

Volitev dopolnilna se je izvršila takó-le. V III. razredn so izvoljeni: Ig. Valentinčič, Iv. Tomšič, Oroslav

Dolenec, Fr. Peterca, Jos. Prosenc, zadnja kot kandidata samo klerikalne stranke. V II. razredu je zmagala narodna stranka, izvoljeni so: Vladimir Hrasky, dr. Ivan Tavčar, M. vit. Zitterer in dr. D. Majaron. V I. razredu je takisto zmagala narodna stranka, in so izvoljeni: dr. Karol vitez Bleiweis-Trsteniški, Vaso Petričič, Fran Terček, Ivan Knez.

Narodna stranka je zmagala sijajno v I. in II. razredu, ker se je nagloma ohrabrila, potem ko je bila vsaj nekoliko poražena v III. razredu. „Sl. Nar.“ pravi o teh volitvah med drugim: „Agitacija klerikalne stranke bila je pa res takšna, da jednake še ne pomnimo. Pred osmimi leti smo imeli jako trde boje, šlo je do zadnjega moža. A takrat, ko smo se borili za narodnost svojo, ni niti jeden duhovnik agitoval, ni jih bilo videti... Sedaj pa taka gibčnost in gorečnost... Za narodnost nekateri, zlasti pa Ljubljanski gospodje duhovniki, niso več tako ognjeni, kakor so bili nekdanj. Pri narodnih slavnostih se odlikujejo navadno s svojo odsotnostjo, kadar pa gre za njih specijalne namene in proti narodni stranki, takrat delajo s skrajnim pritiskom, z vsem naporom, takrat prikaže se vse moštvo na krov.“

„Pisateljsko podporno društvo“ v Ljubljani je imelo 12. aprila t. l. občni zbor. Društveni odbor se je večkrat shajal in reševal tekoče posle. Predavanji ste bili dve: g. prof. Rutar je predaval o „Gospesvetkem polju“, g. prof. Levec pa o Lestikovi literarni zapuščini. Na Trstenjakovem lepem spominskem večeru sta govorila seosebno dr. Majaron in prof. Rutar. Društvo je gmotno podpiralo dva odlična slovenska pesnika in vdovo umrlega pisatelja. Najponosnejše sme društvo biti na Vodnikovo slavnost dne 29. in 30. junija 1889, katero je društvo vodilo, oziroma njen predsednik. Tudi letos vzida društvo spominsko ploščo pokojnemu tržaškemu škofu in začetniku slovenske proze, Matevžu Ravnikarju, na Vačah ter priredi potem veselico v Litiji. V bližnji bodočnosti namerja društvo vzidati ploščo matematiku Vegi. Zanimanje za društvo nekoliko ponehuje; vendar je število članov ostalo blizo isto, znaša namreč sedaj 134 članov (1 častnega, 37 rednih in 96 podpor-nih). Zlasti so vztrajni društveniki, ki živé daleč od domovine. Dohodkov l. 1889 je bilo 161 gld. 67 kr., stroškov pa 85 gld. 92 kr. Glavnica znaša 946 gld. 54 kr., zato je vsega imetja 1022 gld. 29 kr. Ostal je stari odbor, razun izstopivših gg. L. Pintarja in A. Svetka, na katerih mesto sta izvoljena gg. učitelj Funtek in prof. Orožen. Revizorja sta gg. Svetek in Zagorjan. Odslej bodo plačevali redni člani po 2 gld. in podpor-ni po 1 gld. letnine. Vilharjeva plošča se ni odkrila, ker društvo ne zmore še takih stroškov. Izrazila se je želja, da bi bili društveni večeri bolj pogostni, udje se bodo k tem vabili po okrožnici. — To društvo deluje pohvalno, po skromnih gmotnih močéh, vidi pa se tudi tu, da mali narodi ne morejo skrbeti za primerno podporo duševnim močém, in slovenshi talenti bodo se razvijali ter pospeševali občo pismenost še le tedaj, ko bo narod slovenski duševno in kulturno združen sodeloval z drugimi Slovani. Pisatelji južnih Slovanov so na vsakem polju ne oni, ki prijemljejo, ampak ki dajejo narodom, kar si priboré z velikim naporom in velikimi žrtvami. Pisateljske zadeve potrebujejo tudi pri Slovencih še posebnega poglavja v pojasnilo; kajti godé se njim večje krivice vsled nerazuma in predsodkov, nego kateremu drugemu stanu in delu.

Pajk Janko, črkostavec Národne Tiskarne v Ljubljani, od začetka doslej odgovorni urednik „Slovenskemu

Svetu,“ umrl je po dolgi bolezní 22. aprila t. l. v 36. letu življenja. B. l. je po društvih jako delaven narodnjak, tajnik pevskega društva „Slavec“ nominalni urednik in založnik knjižice „Gregorčičevim kritikom“ in šaljivega lista „Škrat“. Naj v miru počiva!

„Zarja“, pevsko društvo v Rojanu, v Tržaški okolici, je imelo 20. aprila t. l. svoj prvi občni zbor, ki je pokazal, da se krepko razvija društvo, pa hoče še na podstavi lepih ukrepov nadalje utrjevati se. Šteje sedaj 25 delujočih, pa 90 podpornih členov; imelo je v prešlem polletju 306 gl. dohodkov, 226 gl. pa stroškov. Dober del dohodkov porabilo je društvo v nakup knjig, not in pohištva. Odločilo se je, dečke-pevce poučevati brezplačno ter žnjimi skrbeti za lepo, zlasti tudi cerkveno petje. Društvo si osnuje ljudsko knjižnico, iz katere si bodo udje brezplačno izposojali knjige, neudje pa proti neznatni mesečnini. Ker so take knjižnice jako važne ob laški meji, je ta osnova hvale vredna; kdor more podariti kako knjigo, brošuro ali note, naj jih pošlje naravnost društvu odboru. Predsednik društva je g. Just Piščanec. Kakor „Zarja“, gibljejo se vrlo tudi druga devška društva tržaške okolice, katera so vsa vredna, da je podpirajo rodoljubi ter takó pripomorejo, da okolica zopet oživi ter se reši pretečega ji pogina od laške strani.

Irredenta in vladno glasilo. Dr. Ferjančič je opisaval v državnem zboru razmere na Primorskem, dotikal se je torej tudi irredente. Stara „Presse“, ki se smatra za glasilo osrednje vlade, piše z dne 23. apr. t. l. o tem govoru: „Večina tega, kar je ta poslanec povedal, je popolnoma osnovano in resnično. Gospod Ferjančič je osvetljeval tako zavratno, kakor predrzno delovanje irredente v Trstu in Tridentu, katero daje tem več povoda resnemu premišljevanju, ker nahaja pri gotovih faktorjih tamošnjih oblastev prizanesljivost, da, celó moralično podporo. Kar je na primer g. Ferjančič omenil o žalostnih izkušnjah, katere so člani parlamenta doživeli lansko poletje v Trstu, to moremo potrditi iz svoje skušnje; mi smo že takrat označili žalostni vtis, ki ga je pri tej priliki izzvalo postopanje Tržaških mestnih bogov. Zaradi tega tudi ne moremo uvideti, zakaj in čemu so se poslanci italijanske narodnosti in celó nekateri člani „združencev“ z vsakovrstnimi razjarjenimi klici med govorom identifikovali z elementi, po g. Ferjančiču označenimi, ko bi vendar vsi avstrijski patrijotje imeli biti v tem jedini, da se zatrejo taki elementi.“ „Sl. Nar.“ pristavlja, da so te besede važne v dvojnem oziru. „Prvič zato, da se sploh kaj takega čita v stari „Presse“, drugič pa zato, ker rečeni list sega celó dalje in naravnost pravi, da oblastva v Trstu in Tridentu irredenti potuho in moralično podporo dajejo.“ Da so bili, kakor pravi „Presse“ zavzeti tudi združenci, to je levčarji ali liberalni Nemci nad opisom dr. Ferjančiča, ni se čuditi, ker v sovraštvu do primorskih Slovanov so vselej podpirali Lahe; ta taktika bi se morda spremenila samo tedaj, ko bi se posrečilo prodreti društvu „Südmark“ s pokupljenimi zemljišči na lastni zemlji do Trsta; potem bi morda zagledali in prenehali božkati državo izpodkopujoče irredendentovce. Ali se kaj spremeni na bolje, je drugo vprašanje; skušnje silijo nas biti pesimističnim; ali dr. Ferjančiču smo dolžni biti zahvalni, da je dal stari „Presse“ povod do navedene izjave.

„Italijansko sveučilišče u Trstu.“ Pod tem naslovom ima odločna in velezasluzna „Naša Sloga“ uvodni članek, kateri krepko odbija nakane italijanskih agitatorjev, da bi se ustanovilo v Trstu ital. sveučilišče ter

ž njim kot novim izdatnim pomočkom še intenzivniše italijančilo slovansko prebivalstvo na Primorskem, s tem pa Slovani in dežela pripravljali se za priklopljenje k Italiji. Povod je dal članku govor ital. prof. Tallia Martella v Bolonji. Ta je govoril med drugim: „I Avstrija daje univerzam toliko znamenitost, da nikdar ni hotela osnovati jedne v Trstu, če tudi jo je na to silil od vseh strani narod (?) na Goriškem, na Soči, v Istri, v Trentinu. Avstrija vé jako dobro, da z ničimur drugim, kolikor z ognjiščem viših znanostij, ne bi brže ali hitreje izgubila italijanske pokrajine (čujte!), podvržene njenemu svinčenemu žezlu, ker bi se tako po sami naravi stvari premagal i vpliv slovanski in nemški, naj si bode še toliko krepak, in bi se premagala vsaka obveza italijanske zaveze, kolikor koli so jo spoštovali in zahtevali, da se spoštuje.“

Na to izjavo pristavlja „Naša Sloga“: „Ta očitna izpoved italijanskega profesorja je mnogo znamenita ne samo za nas Sloveno-Hrvate, koji smo pod namestništvom tržaškim, ampak tudi za ostale Slované a i za Nemce v državi. Kajti tudi bi izgubili morje, kedar bi se rimsko gospodstvo raztegnulo na julske planine. Italijani delajo na tem pojednako, nekoji očito, nekoji tajno. Po tem merilu imamo meriti i zahtevo trentinske „Pro Patria“ za italijansko vseučilišče v Trstu, koje nima nikakih razlogov obstanka, ker, ako ti se ravno hoče nauke v italijanskem jeziku, je v Italiji takih šol na desette. Ako se ti hoče nauke za službo v Avstriji, tedaj velja, da znaš i nemški i hrvaški i češki, bolj kot katera-koli zemlja. A vseučilišča za uganjanje komedij, za izgrede, za agitacije italijanske v zemlji z večine s slovanskim prebivalstvom ni treba in ne sme biti. Mi smo profesorju Martellu zahvalni, da je govoril očitno; zato njemu in njegovim somišljenikom očitno odgovarjamo. A to ne radi njegovega „svinčenega žezla“, ampak radi našega obstanka, radi pravice, koja ne dá, da se italijanski živelj na nas navaljuje pod krinko obrane, in da on v manjini zahteva za se vseučilišče, dočim mi, većina prebivalstva, nimamo dosti niti ljudskih šol.

Kjer ni napada, tu ne sme biti govora o obrani, drugače se obrana sama izvrše v napad. Mi Slovani smo v Primorju v večini, dasi je bil poslednji popis (1880) učinjen čudnovatim načinom, ne na temelju narodnega, ampak na temelju občeavnega jezika. Slovani se laže nauče tujega jezika, ali, ako ga rabijo s sosedi, to ne sme biti temelj za štetje njih narodnosti. Na to imeli bi misliti naši odločujoči krogi, ker mi, braneč svojo kožo, branimo i njihovo.“ „Naša Sloga“ opozarja tudi, kakó so vsakodobni gospodarji in vladarji Primorja branili to pokrajino. Ko je Karol V. hotel to svoje Primorje pridružiti Italiji, so kranjski stanovi odtegnili posluš in podaništvo bratu mu Ferdinandu, in ona namera se je za večno razbila ob trdi volji tedanjih zastopnikov naroda. Velimo „za večno“, ker tedaj je samó Ljubljana čutila potrebo, da vrata na Primorje kakor Trst in ostala okolica, bodo pod isto oblastjo, a sedaj čutijo to potrebo brezovjebeno bolj i Beč i zlata Praga. Za čas Karola V. imeli so govoriti samo deželni stanovi, to je gospoda in visoki dostojanstveniki, a sedaj v ime naroda imajo govoriti ne samo oni, nego i celi narod. In dandanes se zavedajo Slovenci in Hrvati, da jim na sever in vstok živé bratje, da imajo tudi oni pravo živeti, vedeli bodo tudi se braniti.

„Slovensko društvo“ na Stajerskem je imelo 20. aprila t. l. v Rušah svoje zborovanje pod predsedništvom

državnega poslanca dr. Gregorca. dr. Radaj je poročal o deželnem zboru Štajarskem, poudarjajoč ošabno brezozirnost nemških liberalcev; v dež. odboru je 6 sedežev, pa nobenega ne privoščijo Slovencem; on je to zahteval, pa brez uspeha. Mesto Ptujsko in Celjsko je hotelo izluščiti se iz dotičnih okrajnih zastopov, da bi plačevali za okrajne ceste samo kmetje, meščani pa nič, toda cesar ni potrdil tega. Za dež. razstavo je zahteval govornik v dež. odboru slovenskih pozivov in tiskovin; Nemci so se kujali, pa c. kr. nam. bar. Kubeck jim je zapretil, da razstava se ne bo imenovala deželna, ampak samo regionalna, in da noben ne prevzame pokroviteljstva, ako ne bodo pozivi tudi slovanski. Zastran šol se ni dalo nič spremeniti, in sploh v Gradcu ne za Slovence, ne za kmeta ni kaj dobrega nadejati se. On se je boril 18 let v Gradcu za slovenske pravice, sedaj pa je utrujen in ne prevzame poslanstva več. Skušali pa ga bodo rodoljubi preprostiti ker drugače Slovenci ne dobé namestnika dež. glavarja izmed svojih poslancev. G. M. Vošnjak je poučno poročal o državnem zboru. Zbor je v posebni resoluciji zahvalil se g. Vošnjaku za njegovo postopanje v dež. zboru gledé na sodnijske razmere na slovanskem Štajarskem. Izrazila se je tudi želja, naj bi slovenski odvetniki in notarji jemali slovenske pravnike v svoje pisarne. Predsednik je dal naposled kratek političen pogled.

Posojilnica v Celju je imela leta 1889 prometa 1.085.982 gld. 70 kr., koncem leta je štela 1796 udov, ki imajo v deležih 26.686 gld. Hranilnih vlog se je vložilo 261.020 gld., izplačalo pa 545.393 gld. Novih posojil je bilo leta 1889 skupno 136.544 gld., vrátil pa 67.028 gold. Kupila si je posojilnica tudi hišo za lastno uradnico za 38.000 gold. Čisti dobiček znaša 9834 gold. 72 kr. Odmenili so se razni darovi, n. pr. 50 gld. podpiralni zalogi vseučiliščnikov slovenskih na Dunaju, 50 gld. jednaki zalogi v Gradcu. Dvoje fondov posojilnice znaša sedaj 32.001 gld. 11 kr. Ta posojilnica, kakor se vidi, deluje krepko in vspešno.

„Obzor,“ ki opazuje marljivo gibanje Slovencev vseli dežel, priobčuje govor dr. Gregra in dr. Gregorca v celoti; priobčil je tudi v 91. št. dopis c. kr. deželnega predsednika Schmidta, v katerem naroča ta okrajnemu glavarju v Celovcu, da naj se strogo nadzoruje poslanec Einspieler. V dopisu, ki ga je ponatisnil tudi „Slovenec“ je v prvem odstavku omenjeno, da je poslal Einspieler ob posebni priliki pozdravni brzojav biskupu Strossmayerju. Drugi odstavek pa je naslednji: „Ker se da slutiti, da on (Einspieler) agituje med slovenskim prebivalstvom Koroške za poznane težnje imenovanega biskupa, prosim povodom naloga njegove prevzvišenosti gospoda ministra notranjih poslov Vašo blagorodnost, da Einspielerja sosebno v občenju s slovenskim prebivalstvom daste podvreči strogemu, ali neočividnemu nadzoru ter da v tem povodu sporočite o tem, kar opazite.“ No, v državnem zboru je poslanec Mladočeh Lazansky že interpeloval o tem.

b) Ostali slovanski svet.

Glavna proračunska debata v državnem zboru na Dunaju je bila sicer kratka, ali velezanimiva; sukala se je z večine okoli češko-nemškega dogovora. Med Slovenci se je udeležil te debate poslanec dr. Gregorec, kot glavni govornik desnice pa prof. Šuklje. V specijalni debati sta govorila doslej dr. Ferjančič in dr. Vitezić, kateri poslednji ima vedno tudi Slovence pred očmi. O vseh govorih

spregovorimo posebe, izjavimo pa že tukaj, da govor Gregorcev so celó „Novice“ pohvalile, in že to samo pomeni veliko. V resnici, govor našega štirskega zastopnika, kanonika dr. Gregorca je za Slovence poseben, naravnost rečemo, zgodovinski dogodek. Kajti on je v tem govoru zagovarjal narodno avtonomijo za vse narode v vsej doslednosti in gledé na Slovence in druge Jugoslovane v popolni obsežnosti programa narodne avtonomije. On je prvi bil toliko pogumen, da se je otresel vseh pomislekov ter je s popolnim preverjenjem in najprikladnejšimi argumenti opozoril državnike, kakó naj zasnujejo ustavno utrjeno zaščito državi na severu in jugu ter zajedno pokazal na nujnost izvršbe narodne avtonomije tudi gledé na razmere na Ogerskem. Bistvo njegovega govora so nemški listi zamolčali, in to je najboljšo svedoštvo za vrednost in veliki pomen Gregorcevega govora. Mi mu iskreno čestitamo pa se tudi v vitalnem interesu slovenskega naroda, kakor tudi drugih avstrijskih Jugoslovanov zahvaljujemo. Dr. Gregorec je uvedel program narodne avtonomije med vsemi slovanskimi zastopniki prvi v zbornico državnih poslancev; gledé na to, da se državniki morajo prej ali poslej in morda kmalu poprijeti tega programa, je to velika zasluga za državo, na prvem mestu pa neizbrisna zasluga za slovanske narode. Nadejamo pa se tudi, da prihodnje državnozborske volitve priboré dr. Gregorcu še drugih tovarišev kot zagovornikov istega programa narodne avtonomije. Kar se dostaje govora prof. Šukljeta, je znano, da zagovarja Staročeha, on je sicer priznal, kar je pohvalno, da kar velja za Češko, ne more se uvesti po istem kopitu za druge pokrajine. Vendar pa je s slovenskega, slovanskega in državnega stališča obsojati njegove napade na dr. Gregra. Ako mu je dala mandat zato slovenska Staročehom dobrikajoča se delegacija, od slovenskega naroda ga zato ni imel in kakor so stvari sedaj, ga tudi ne dobi. Prof. Šuklje je po takem v svojem delovanju tak, da, kar stori dobrega na jedno stran, pokvari pa na druge strani. Toliko tukaj za sedaj.

Mladočeška zmaga. V Mladem Boleslavu z 8 drugimi mesti, kjer se voli skupno jeden poslanec za drž. zbor, so imeli Staročehi trdnjavo več nego 20 let; kajti vedno je bil tu izvoljen pristaš njih stranke. Dr. Mattuš, ki je zastopal do letos teh 9 mest, je zaradi druge službe odložil svoj mandat, in 16. aprila se je imela vršiti volitev novega zastopnika za državni zbor. Za staročesko stranko je kandidoval Em. Tonner, za mladočeško stranko pa Ervin Špindler, urednik lista „Podřipan“ v Rondnici jako delaven in vešč rodoljub češki. To volitev so smatrali za poskušnjo moči Staročehov in Mladočehov, sedaj po pričetem češko-nemškem dogovoru, in Staročehi so izrecno rekli, da bo v izidu znamenje dokaza, ali so močnejši oni ali pa Mladočehi. Staročehom se ve da je bila prijazna vlada, in so jih podpirali razna življi. Radovedni so bili celó v ministerstvu na izid te volitve no 16. aprila je zmagal Špindler s 1482 glasovi proti 1370 glasom, katere je dobil Tonner. Velika radost je zavladovala po tem dogodku med Mladočehi, in še glavno nemško liberalno glasililo je pripoznalo, da bo treba računati s tem dogodkom, ker posledica njegova bo ta, da Mladočehi zadobé med narodom še večji vpliv. Volilci 9 najbolj vzbujenih zavednih čeških mest so se s to volitvijo postavili na stran Mladočehov, torej proti češko-nemški pogodbi.

Češka akademija znanostij, literature in umetnostij dobi svoje prve člene, in cesar je z najvišim odlokom od

20. aprila t. l. že imenoval prvo tretjino teh členov, imenovanje katerih je njemu pridržano po predlogu češkega deželnega odbora. Skupno bo štela akademija v svojih štirih razredih 57 členov. Med 19 členi, katere je imenoval cesar, so naslednji profesorji, pisatelji in umetniki: V prvem razredu: 1. redni prof. avstrijske zgodovine v pokoju, vladni svetnik dr. Václav Vladivoj Tomek; 2. redni profesor zgodovinskih pomočnih znanostij in arhivar mesta Prage dr. Josip Emler; 3. redni profesor češke zgodovine dr. Jos. Kalousek; 4. redni profesor avstrijskega civilnega prava, dvorni svetnik dr. Anton Randa; 5. redni profesor avstrijskega civilnega procesa, dr. Emil Ott, vsi na češkem vseučilišču v Pragi.

V drugem razredu: 1. redni profesor matematike na Dunajskem vseučilišču, dr. Emil Weyr; 2. redni prof. matematike na češkem vseučilišču v Pragi, dr. Frant. Studnička; 3. redni prof. fizike na češki tehniki v Pragi, Karol B. Zenger; 4. redni prof. geodesije na nemški tehniki v Pragi, dvorni svetnik dr. Karol vitez pl. Kořistka; 5. redni prof. botanike na češkem vseučilišču v Pragi, dr. Ladislav Čelakovský.

V tretjem razredu: 1. redni prof. klasične filologije, dr. Jan Kvíčala; 2. redni profesor slovanske filologije, dr. Jan Gebauer, oba na vseučilišču v Pragi; 3. moravski deželni arhivar Vincenc Brandl; 4. gimnazijski vodja v Brnu, Frant. Bartoš.

V četrtem razredu: 1. pisatelj in tajnik češke tehnike v Pragi, Emil Frýda (Jaroslav Vrchlický, pesnik); 2. skladatelj v Pragi, Anton Dvořák; 3. kipar in prof. na umetniško-obrtni šoli v Pragi, Josip Myslbek; 4. slikar Václav Brožík v Parizu; 5. stavbeni svetnik Josip Hlavka na Dunaju.

Žuganje nasproti Čehom. Iz Prage ima „Pester Lloyd“ od 24. aprila daljši dopis, v katerem se sili na to, da naj državni zbor Dunajski kar možno naglo završi budgetno obravnavanje, to pa zato, da bi se potem češki deželni zbor sešel takoj ter spravi znane punktacije češko-nemškega dogovora pod streho. Drugače se stvar zavleče morda celo „ad calendas graecas“, ker Mladočehi dobivajo dan na dan v narodu večjo moč. Ako hočejo gospoda obširno prenelevati otrobe v državnem zboru, naj počakajo, naj budgetno obravnavanje odložijo na pasje dneve, sploh po češkem deželnem zboru in po delegacijah, ako jim bo prijetno priti potit se avgusta meseca — na Dunaj! Madjari seobno da ne bodo trpeli takega zavlačevanja v državnem zboru. Tako in jednako razaljivo žuganje je v tem dopisu, in vidi se, kakó se bojé nasprotniki češkega naroda, ako bi ne uzakonili nagloma dotičnih punktacij. V tem tiči slaba vest, in, ako je kaj ponosa v tostranski polovici, morajo pač take izjave, donesene iz Prage v Budapešt, zavrniti z vso odločnostjo. Kjer gre za vitalne interese narodov, specijalno tu češkega naroda, tam naj se podvižejo, naj si bodo posledice še takó hude. Iz enakih izjav, ki se vsak dan ponavljajo po zunanjih in notranjih nemških listih pa je tudi spoznati, kakó hočejo liberalni Nemci postopati nadalje. Vidi se, kakor bi hoteli reči: Čakajte, naj bodo punktacije pod streho, potem napnemo druge strune, Čehom in seobno tudi Slovencem nasproti!

Za Dantejev spomenik v Tridentu odločujejo povsod, kjer gospodujejo po mestih avstrijskih Italijani, po večje svote, dasi biva in plačuje v istih mestih velike doklade tudi slovanko prebivalstvo. V Trstu so dovolili v ta namen prinos 1000 gld. in sicer v 39 glasovi proti 3 glasom med največjim hrupom radosti številne množice

na galeriji. „Edinost“ pravi na to: „Nas kar strah preletuje, videče dan na dan ponavljajoče se demonstracije. Državi našej nevarne te demonstracije postajajo tudi dan na dan intenzivnejše... Bolni pa so naši odnosi, jako bolni, a našel se bode zdravnik — to je trdna naša vera, — kateri bode radikalno zatrl kal bolezni“... Pristavljamo, da Dr. Ferjančič, govoreč o primorskih razmerah v državnem zboru, je omenil tudi to posledujo demonstracijo, ki se je izrazila v takim ropotu na galeriji, da je moral predsednik zvoniti in zvoniti, toda brezvspešno.

„Dante Alighieri“ je društvo v zjedineni Italiji, katero hoče delati na to, da se poitalijančijo in pridobé za Italijo one dežele, kjer bivajo Italijani, naj si bodo še takó redko naseljeni v kakem kraju. Dalmacijo in primorske dežele v Avstriji imenujejo italijanske dežele, in to društvo hoče skrbeti, da se priklopijo Italiji, torej iztrebijo ali poitalijanijo drugi, torej tu slovanski avtohtoni narodi. Ko je imelo to društvo 24. marca zbor v Rimu, lagali so, češ, da Slovenci koprné po „furlanskih deželah“. „Italija mora“, piše prof. Giacomo Venezian, „pomagati Italijanom, koji se boré za najsvetejše dobro; naša pomoč ne sme pobuditi nikake sumnje, ker je obrana naših prav proti nasilju tujih narodov popolnoma opravičena in ni pogubna ni za notranji red, ni za celokupnost držav.“ Dr. Bajamonti, znani ital. agitator v Dalmaciji, je pisal, da je stanje Italijanov obupno v Dalmaciji, ter da je najbolj razočaralo dalmatinske ital. naseljenice to, da je bila Italija ravnodušna nasproti ital. borbam v Dalmaciji. No, avstrijska vlada ima lep nauk v teh izjavah, ako se hoče ravnati po njem, Slovani pa tudi vedno jasnejše vidijo, kaj je konečni namen italijanskih demonstracij in agitacij v Italiji ter ruvanja skrivnih in očitnih agitatorjev na slovanski zemlji v Avstriji. V Rimu interpelujejo ital. vlado za vsak dogodek, ki bi se obračal neugodno proti avstrijskim Italijanom; slovanski zastopniki v državnem zboru Dunajskem pa premolče vse dogodke, ki se v Italiji vrše proti naši državi.

Slavjanskij D. A., ki je tudi v Belgradu dal več koncertov z največjim vspehom, je odlikovan z redom sv. Save III. stopinje.

Vlastenecky muzejní spolek olomucky (Domovinsko muzejno društvo) v Olomuci razglasilo je v poslednjem snopiču svojega časopisa naznanilo: „Ko je pred letom domov. muzejsko društvo izdalo „Moravske ornamente“ na piru, bil je uže takój tačas njegov namen, ne prenehati samó na jednom snopiču teh ornamentov, marveč, ako bo to delce prijazno sprejeto, razširiti sčasoma to zbirko na druge stroke národne umetnosti. Bil je namreč óni prvi snopič moravskih ornamentov delo, kar se tiče oblike in števila tablic, dá, tudi gledé števila izvodov, dosti skromno. A vendar so provzročale že te male tablice začudjenje in priznanje tudi v nemškem svetu, prebogatem po velikih barvotiskovnih delih. Čaroba novih, na zapadu nepoznanih oblik, novih barvnih skupin, je provzročila, da so celó prve nemške avtoritete pošteno pripognile glave pred samoraslo, doslej nepoznano in nepriznано umetnostjo moravskega národa. Sveži, samostalno delujoč, a pri tem vendar v vsakem vzorku posamično karakterističen duh naše národne umetnosti, pridobil si je to priznanje posiloma. Novi člen v verigi svetovne ornamentike pridobil si je s tem delcem svoje popolno pravo. Ker je torej naletel prvi snopič moravskih ornamentov na takošno prijaznost, ker so učenjaki in estetiki takó slavni kakor: vodja c. kr. obrtniškega

muzeja, dvorni svetnik Falke, prof. Ranke, Schaffhausen, Prokop in mnogi drugi, izrekli svoje odkritosrčno občudovanje ob ónem delu — smatra domovinsko muzejsko društvo to za spodbujó k daljšim korakom na tej poti. Naznanja torej, da se pripravlja daljši snopič moravskih ornamentov, a to zbirka *ornamentov vezenih* (štikanih). Govoriti obširno o važnosti in pomenu moravskega národnega vezenja gledé na zgodovino prosvéte sploh, a na zgodovino slovanske umetnosti posebe, smatramo za nepotrebno. *Vezenje je glavna stroka tvorne umetnosti slovanskega národa*, najobsežniše gojena stroka, ki ima namen, lepótičiti obleko časih celó s pokolenja na pokolenje prehajajočo, ki ima trdnejšo podstavo in tudi praktičnejši smoter, nego na piruhih, kateri se barvajo le kratko časa v letu, o velikinoči, in torej predstavljajo le najdrobnejšo umetnost, takó rekoč umetniško igračo. Kaj čúda, da je v stroki vezenja prispel naš národ po razsodbi nepristranskih in strogih autoritet na višino „klasičnosti“? Resnica je sicer, da je v poslednjih letih, namreč od te dobe, ko je dom. muz. društvo naše prvo opozorilo na pravo ceno té umetnosti našega naroda, izšlo nekoliko zbirk moravskega vezenja, kakor v barvotisku, takó tudi v konturah. Toda té publikacije so imele bodisi le praktičen, bodisi zopet le umetniški, ornamentalni namen. Delo pa, katero naznanjamo — neizgrešivši svojega praktičnega namena — ima *pred vsem namen umetniški, torej tudi znastven*. Prvi stranki bo ustrezalo s strogim, kolikor možno najzvestejšim posnetkom klasičnih kosov vezenj, takó, da bodo té slike takó rekoč popolna nagrada za pravcato vezenje. Drugi, umetniški stranki, pa bo skušal ta snopič ustreči z izborom in sestavo uzorcev po starosti oblik, kakor tudi s primerjanjem jih z ornamentiko prazgodovinskih starožitnosti, naposled tudi s tekstom, ki bo pridán tablicam. Primerno k nerazmerno večí važnosti té stroke človeške umetnosti bode ta snopič, s katerim se trudi úže izkušena roka pisateljice I. snopiča, *Magdalene Wanklove*, presegal prvega, kakor po obliki (veliki folio) takó tudi po opravi in proizvedenju; delo se bo tiskalo v *ces. dvorni in državni tiskarni na Dunaju*, v najdovršenejšem zavodu te vrste v céli Avstriji. Cena tega snopiča, kateri bo obsegal najmanj šest fol. tabel v barvanih platnicah s tekstom bogato ilustrovanem, določena je za ude dom. muz. društva v Olomuci na 2 gld., katero sprejema društveni blagajnik. V knjigotržstvo to delo ne pride. Kdorkoli si ogleda publikacijo, nam pritrdi, da je cena v primeri s cenami podobnih tujih knjig, nenavadno nizka. Nadejamo se, da snopič moravskih ornamentov najde še večó prijaznost občinstva, in da zlasti vsi, kateri so si kupili prvi snopič, ostanejo temu delu zvesti tudi pri drugem snopiču ter tako pomorejo nadaljevati delo, katero stoprav po céli vrsti snopičev postane prava vsestranska slika národne umetnosti moravske.“

Kongres srbsko-pravoslavni nacijsionalno-cerkveni, otvoril se je v Karlovcih slovesno 24. aprila t. l. Urediti se imajo zadeve gledé na avtonomijo srbskega naroda v pravoslavni cerkvi in šoli ter se ima voliti metropolit (patrijarh). Voljenih je 75 odposlancev (50 lajkov in 25 duhovnikov) iz 7 škofij: Karlovške nadškofije, Bačke, Budinske, Temešvárške, Veršeške, Pakraške, Karlovec-Plaške. Jako mnogo pišejo o sedanjem kongresu tudi po zunanjih novinah ter celó nemški zunanji listi ostro grajajo madjarsko vlado, da dela in je delala toliko nasprotij srbskemu narodu kljub zagotovljenim predpravicam in ustavno utrjeni lastni cerkveni avtonomiji. Nadejajo pa

se, da tudi madjarska vlada spozna, da je gledé na Srbe doslej na krivi poti.

Pisateljsko podporno društvo na Ruskem. To društvo podpira pisatelje in učenjake. 1. jan. (st. sl.) 1890 je šteló 757 členov. Predsednik je letos K. K. Arsenjev, podpredsednik V. A. Manassein. 1. jan. 1890 je znašal društveni kapital 142.759 rub. 15 kop. Prešlega leta se je potrosilo pokojnine 7.730 r. Razmerje pokojnine je bilo od 1.0 do 600 r. na leto. Jednokratnih podpor se je izdalo 8488 r., brezobročnih posojil pa za 4525 r., podaljšanih posojil 1582 r. Stipendij za znesek 1580 r., za vzgojenje otrok pisateljev 2933 r., 75 kop. obročnih posojil 1425 r. Podpore so se dajale še na druge načine raznim osebam. Car je podelil letos 1000 r. podpore, carica 300 r., drugi udje carske hiše po 100—200 r. Ministerstvo prosvete je podelilo 1000 r. Razni dobrotniki zapuščajo in odmerjajo temu podpornemu društvu v Petrogradu večé ali manjše, mnogokrat tisoče znašajoče zneske.

Blagotvorniteljno občestvo v Petrogradu je imelo 19. aprila glavni letni občni zbor pod predsedništvom gen. N. P. Ignatijeva. Prof. Palmov je čítal razpravo o borbi Slovanov proti Nemcem in Madjarom od dobe smrti sv. Metodija. Izvajal je, da Slovani se morajo kulturno podpirati nasproti vsiljajoči se tuji jim kulturi. Predsednik grof Ignatijev je sporočil, da je društvo tekom leta nabralo za Slované 230.000 rub. Tajnik društva V. J. Aristov prečíta članek V. M. Bielozerškega o velikem značenju ali pomenu Slovanstva. V seji se je potožilo tudi, da je žito, katero je društvo za tri vagone poslalo bilo za gladne v Galiciji, ustavljeno na avstrijski meji, dokler se ne plača 1600 gld. carine, dasi se ta ni zahtevala, ko je bilo poslalo hrano za stradajoče v Segedinu. Na koncu je pevski zbor pel srbsko davorijo. Zbor je bil mnogoštevilen odbranega občinstva.

Blagodarnost v Petrogradu. Po zbranih sporočilih je v Petrogradu 720 blagodarnih (dobrodelnih) zavodov vsake vrste, in se potrosi na dobrodelna dela vsako leto 7.600.000 rubljev, ki se razdeljuje med drugim takó-le: za denarne podpore 453.500 rub., za šole 1.137.000 r.; za bolnišnice in lekarnice 2.500.000 itd. Denarni kapitali, pripadajoči dobrodelnosti, so dosegli nad 70 milijonov rubljev.

Čehi v Ameriki. Iz Amerike pišejo „Národnim Listům“, da se ima tam skoraj vršiti ljudsko štetje, namreč v Severni Ameriki. L. 1880. bilo je tam 85.361 čehov, a sedaj jih bode po poročilih češkega-ameriškega časopisa „Slavia“ okolo 160.000. — V Ameriki je tudi veliko število Slovakov, katere nazivajo tam Ogreci (Vengerce). Čeških časopisov je v Ameriki 22, med njimi 4 dnevniki, v Novem Jorku 2 in toliko v Čikagu. V mestu Viskonisinu izhajajo najstarejši češki ameriški časopis „Slavia“ ki je jako razširjen po državah in tudi v Evropi. Celó Slovaki imajo že dva časopisa v Ameriki.

KNJIŽEVNOST.

Balade in romance. Napisal Anton Aškerc. Pesnik Gorázd (Anton Aškerc) je vzbudil zadnja leta s prekrasnimi svojimi pesniškimi proizvodi v Slovencih obče zanimanje. Plastično izrazovanje, lepa dikcija, blagoglasni stih, zdrav realizem in poseben epični talent dičijo vse njegove, iz narodnega življenja in slovenske zgodovine zajete pripovedne poezije, o katerih se je že večkrat izrekla želja, da bi jih pesnik v knjigo zbral.

dal na svetlo. Ustrezajoči tej splošni želji, podajeva Slovencem na deset in pol tiskovnih pol obsežajočo zbirko njegovih balad in romane ter zajedno vabiva na prijazno naročbo. — Cena broširani knjigi 1 gold. 30 kr., v izvirne platnice elegantno vezani pa 2 gold., po pošti 10 kr. več. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Vsi slovenski listi se v obče laskavo izražajo o krasnem tem velikonočnem daru. Kar tukaj govorita založnika, ponatiskujejo tudi slovenski listi v potrjenje, da je istina; z jednikom preverjenjem priporočamo tudi mi ta krasni velikonočni dar. Knjiga obseza 155 tiskanih strani in je na trdnem popirju čedno in z jako razločnim tiskom tiskana.

A. Aškerc hrvaški „Vienac“ jako laskavo ocenjuje v št. 16. t. l. Pravi, da si je ta daroviti pesnik pridobil pri bratih Slovencih v kratko dobo mnogo priznanja in vele lep glas s krasnimi svojimi umotvori, takó da mu prisojajo med živimi pesniki prvo mesto za genijalnim Sim. Gregorčičem. „Pesnik je večinoma crpil gradivo za svoje „Romance i balade“ nekaj iz sodobnega življenja, nekaj iz stare zgodovine svojega naroda in pravljice drugih Slovanov . . . Starodavna prošlost i narodne pravljice glavni so viri njegovim baladam in romancam. Sem pripada v prvem redu veči ciklus balad, ki ima nadpis: „Stara pravda“. V teh desetih pesmih prikazuje pesnik kmečko vstajo v 16. stoletju, katero je pri Hrvatih orisal pokojni Šenoa v romanu, a Bogović v tragediji „Matija Gubec“. Za nas Hrvate je osobito zanimiva 9. balada „Stava“, v koji nahajamo v glavnem gotovo isti predmet (sujet), ki ga je opeval Šenoa v pesniški pripovedi „Prokleta kliš“. Aškerc je ta predmet opeval na originalen način. V kompoziciji i dikeji te balade drži se pesnik naše narodne pesmi. Iz stare zgodovine slovenske je crpal gradivo za te pesmi: Svetopolkova oporoka, Atila in slovenska kraljica, Ilirska tragedija. Med temi se odlikuje po lepoti kompozicije in po krasni osnovni misli „Svetopolkova oporoka“. . . Pesnik ostro žigoše (biča) bratsko neslogo, poznano rak rano slovanskih narodov. Dao Bog, da plemenite njegove rieči nadju odziva svuda, gdje se ozbiljno misli o bratskom sporazumku i uzajamnoj slozi jednokrvne braće slavenske.“ Narodne pravljice in bedno življenje preprostega naroda bogati so vrelci (viri), iz kojih pesnik Aškerc crpa gradivo za svoje romance in balade. On je pesnik siromakov in sirot . . . Njegove pesmi so polne vzletne in prave poezije, povsod prešinjene z nježnim in plemenitim čustvom, in obča oblika jim je skladna in po mestih umetniški dovršena. Bilo bi željeti, da pjesme njegove i u nas nadju kupaca i čitatelja.“ Takó „Vienac“; Slovenci si smejo čestitati, da imajo takega pesnika, ki si pridobiva toliko priznanje pri drugih Slovanih.

„Literarni Vestnik“ pošilja brezplačno knjigarna dr. Frant. Bačkovskega v Pragi, kdor se oglasi zato. V tem vestniku se naznanjajo stare, a tudi nove knjige, potem časopisi, godbenine, umetniški izdelki itd.

„Narodne pripovedi u Varaždinu i okolici.“ Nabral Matija Kračmanov Valjavec. To je drugo izdanje; prvo je bilo izšlo pred 30 leti. Te pripovedke so najlepše, kar jih imajo doslej v hrvaški književnosti ter se bližajo po vrednosti Vukovim zbirkam, kakor trdi „Vienac.“ Jezik je natančno zabeležen, ker je Valjavec izvrsten poznavalec

hrvaškega kajkavskega narečja.“ Valjavčeva zbirka je tudi glavni vir kajkavskih pripovedek, kakor je Mikuličeva za čakavske pripovedi. V dodatku ima Valjavčeva zbirka 32 pesmij in obseza 316 str. Tiskala jo je ukusno in založila „Dioničku Tiskara“ v Zagrebu. Cena 1 gld.

„Viestnik Hrvatskoga Arheološkoga društva“ broj 1. i 2. obseza med drugim: Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini. (Nastavek.) — Kritika: Hrvatski spomenici . . . iz dobe narodne hrvatske dinastije. Napisao Fran Bulić.“ Fr. Radić. — Hrvatske starine u Zadru. F. Radić. — Starobosanski nadpisi u Bosni i Hercegovini. Vid Vuletić Vukasović.

Slovanstvo ve svých zpěvech. Ureduje, harmonizuje in izdaje Ludvik Kuba v Poděbradech (na Češkem). Díl V. Písňě jihoslovanské. 48. snopič vseh izdanih pesmij ali 7. snopič VII. knjige, t. j. 7. snopič slovenskih pesmij, katere prevaja na češko Bogomil Dadóurek, tekst pa pregleduje Anton Trstenjak. Snopič stoji 40 kr.; cela knjiga slovenska (8 snopičev) znes 3 gld. 20 kr. Zadnji (8.) slovenski snopič izide še le meseca julija, ker g. Kuba odpotuje sedaj jugoslovanskih pesmij nabirat v Črno Goro, Dalmacijo z otoki, hrvaško Primorje z otoki in Istrijo.

Z her a zábav staročeských, příspěvky ke kulturním dějinám českým, píše Čeněk Zibert. Nakladatel J. F. Šašek ve Velkém Mezeříci na Moravě. To narodno delo je začelo izhajati z 32. snopičem „Moravske biblioteke“ pod uredništvom Fr. Dlonheho. Snopič stoji 10 kr.

Pučka prosvjeta, napisao . . . izdala a svom trošku Matica Dalmatinska. U Zadru, brzotiskom „Narodnog lista 1889. Str. 189.

Rječnik hrvatskoga ili sprskoga jezika. Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, obradjuje P. Budmani. Sv. 11. Str. 481—720. Cena 3 gld. Ta snopič je tretji III. zvezka. Ta snopič obseza besede „grumak“ do „hud.“ Koliko da je bogatejši in obsežniši tudi ta snopič, pristavlja „Obzor,“ nego vsi dosedanj hrv.-srbski slovniki, je sklepati iz tega, da besede, katere so tu pomeščene na celih 15 polah, v Vukovem rečniku ne zavzemljejo več nego samo 6 listov. „Ni pa čudo; ker akad. rečnik ne navaja samo več besed, nego riše i zgodovino vsake posamične besede, celo življenje njene dobe, v koji se javlja v spomenikih . . . Ta slovník postane skladišče ne samo za jezik, nego i za etnologijo in kulturno zgodovino.“ „Obzor“ priporoča rodoljubom to prekrasno delo v podporo, sosebno sedaj, ko je zastopstvo hrvaške zemlje odtegnilo poprejšnjo, itak majhno podporo.

Русская библиотека (Russkaja biblioteka) 1890. 1. izdanje J. N. Pelecha. Snopič IV. (za april). Князь Серебряный А. К. Толстаро. (Knjaz Serebrjanyj A. K. Tolstago). Tom. II. (Str. 1—64.) Izhaja po 12 snopičev leposlovne snovi najboljših ruskih pisateljev na leto in stoji 2 gld. 40 kr. Adresa: Izdateljstvo „Russkoj biblioteki“ vo Ljvově Bljacharskaja ul. 13.

Popravki k 7. št. „Slov. Sveta“. Str. 102 desna 28. v. sp.: doslovno nam. dosledno; str. 112 leva 23. v. sp.: rušiti nam. rešiti; 115 leva 31. v. sp.: vstočno nam. točno; 116 desna 21. v. sp.: besednjaka.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzellini 4.

Tisk „Narodne Tiskarne“. — Izdajatelj in lastnik: Fran Podgornik. — Urednik: Drag. Hribar.